

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

КАФЕДРА АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

ГАВРИЛЕНКО Ірина Анатоліївна

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ**

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник:

кандидат економічних наук,

доцент кафедри аналізу та аудиту

Мулик Тетяна Олексіївна

ВІННИЦЯ – 2022

Затверджую
Завідувач кафедри аналізу та
аудиту

_____ О.Л.
Польова

« _____ » _____ 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Студент(у/ці) _____ Гавриленко Ірині Анатоліївні
на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління власним капіталом підприємств»
затверджена Наказом від «21» лютого 2022 р., № 17 м

Календарний план виконання магістерської роботи

Структура роботи		Термін підготовки
Вступ		до 12.08.2022 р.
Розділ 1	Теоретичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємств	до 12.08.2022 р.
Розділ 2	облікове забезпечення управління власним капіталом підприємств	до 16.09.2022 р.
Розділ 3	Аналітичне забезпечення управління власним капіталом підприємств	до 14.10.2022 р.
Висновки та пропозиції		до 26.10.2022 р.
Список використаних джерел		до 26.10.2022 р.

Термін подання роботи на кафедру

для попереднього захисту «10» листопада 2022 р.

Завдання видав керівник «21» лютого 2022 р.

Підпис _____

АНОТАЦІЯ

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємств.

Об'єктом дослідження є система обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємств на прикладі ФГ «Новосинявське», с. Нова Синявка, вул. Лесі Українки, 2, Старосинявського р-ну, Хмельницької обл.

Метою роботи є розробка теоретичних, методичних основ та практичних рекомендацій щодо обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємств.

Завдання роботи: розкрити економічну сутність управління капіталом підприємств; висвітлити функції та види капіталу підприємств; охарактеризувати поняття та методичні підходи до формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств; висвітлено нормативно-інформаційне забезпечення обліку та аналізу власного капіталу; оцінити порядок формування власного капіталу підприємств та його інформаційне забезпечення; дослідити порядок обліку власного капіталу фермерських господарств; висвітлити проблеми та вдосконалення обліку власного капіталу; розкрити значення, завдання та джерела аналізу власного капіталу; провести аналіз власного капіталу ФГ «Новосинявське»; оцінити напрями використання результатів аналізу власного капіталу в управлінні.

За результатами дослідження зроблені узагальнюючі висновки та пропозиції щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємств. Одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств.

Магістерська робота містить 115 сторінок, 12 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел налічує 91 найменування.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

- 1.1. Економічна сутність управління капіталом підприємств
- 1.2. Функції та види капіталу підприємств
- 1.3. Поняття та методичні підходи до формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств
- 1.4. Нормативно-інформаційне забезпечення обліку та аналізу власного капіталу

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

- 2.1. Порядок формування власного капіталу підприємств та його інформаційне забезпечення
- 2.2. Облік власного капіталу фермерських господарств
- 2.3. Проблеми та вдосконалення обліку власного капіталу

РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

- 3.1. Значення, завдання та джерела аналізу власного капіталу
- 3.2. Аналіз власного капіталу ФГ «Новосинявське»
- 3.3. Використання результатів аналізу власного капіталу в управлінні

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективність діяльності суб'єктів господарювання значною мірою залежить від забезпеченості їх достатнім обсягом капіталу. Будучи базою розвитку підприємств, капітал здійснює забезпечення інтересів як держави, власників, так і персоналу. Така ситуація пов'язана з розвитком підприємництва, формуванням нових організаційно-правових структур бізнесу з огляду на наявні форми власності. Визначення оптимального співвідношення між власними та позиковими фінансовими ресурсами впливає на незалежність і фінансову стійкість підприємств, а також сприяє отриманню ними прибутку і, зрештою, досягненню поставленої мети їх функціонування. Задля забезпечення подальшого розвитку діяльності суб'єктів господарювання необхідно здійснювати ефективне управління капіталом, оскільки його розмір і динаміка є важливими факторами щодо визначення їх оптимальності.

Останнім часом, дедалі більшої актуальності набуває цілеспрямоване формування і своєчасність передачі в режимі реального часу обліково-аналітичної інформації про наявність, склад, структуру, рух та ефективність використання власного капіталу в розрізах, що задовольняють потреби власників і керівництво. Зазначене підтверджує доцільність удосконалення теоретичних, організаційно-методичних і прикладних аспектів обліку та аналізу власного капіталу, що забезпечує ефективне функціонування відповідних підсистем у межах інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління підприємством.

Аналіз досліджень і публікацій по темі роботи. Попри те, що питання управління капіталом на мікрорівні упродовж століть розглядали у своїх працях такі відомі світові вчені, як Г. Беккер, Дж. М. Кейнс, Дж. Кларк, Т. Мальтус, К. Маркс, А. Сміт, Т. Стюарт, І. Фішер, Е. Шмаленбах, Т. Шульц тощо, вони залишаються актуальними і сьогодні. Вагомий внесок у дослідження проблем управління капіталом підприємства здійснили і сучасні вітчизняні вчені: І. А. Бланк, Г. В. Кошельок, В. О. Кучменко, Д. Е.

Пономарьов, М. В. Рубаха, Т. М. Савельєва, О. М. Терещенко, С. А. Харчук, Р. А. Чемчикаленко та інші.

Вагомий внесок в теорію та методологію обліку та аналізу власного капіталу підприємства внесли вітчизняні вчені: М. О. Білоусов, Ф. Ф. Бутинець, Р. В. Варичева, О. Й. Вівчар, Т. В. Давидюк, О. О. Зеленіна, Л. М. Котенко, Н. С. Марушко, Є. В. Мних, І. М. Назаренко, Я.П. Іщенко, О. В. Олійник, Н. І. Петренко, Л.В.Коваль, О. І. Пилипенко, Т.О. Мулик, В. В. Сопко, Л. І. Цюцяк, Н.Л.Правдюк, О. В. Чумак, О.Ф.Томчук, І. Й. Яремко, О.А. Подолянчук, О. В. Ярощук та інші. Дані питання в контексті управління власним капіталом підприємства висвітлені також у роботах зарубіжних вчених-економістів: Х. Андерсона, І. Т. Балабанова, Ю. Бригхема, М. Ф. Ван Бреда, Глена А. Велша, Л. Гапенські, Д. Колдуелла, М. Міллера, Ф. Модільяні, Б. Нідлза, Г. В. Савицької, Е. С. Хендріксена, Г. Ф. Чернецької, Деніела Г. Шорта та інших.

Разом з тим у наукових працях недостатньо повно та ґрунтовно висвітлюються принципово важливі питання, пов'язані з теоретико-методичним забезпеченням функціонування підсистем обліку та аналізу в інформаційній системі управління власним капіталом підприємств, організацією та методикою відображення елементів власного капіталу в обліку та звітності, застосуванням сучасного методичного інструментарію оцінки ефективності використання та формування оптимальної структури власного капіталу підприємств. Теоретична і практична значимість питань обліку та аналізу власного капіталу підприємств та недостатній рівень їх системного дослідження з позиції сучасних потреб управління зумовили вибір теми дипломної роботи, її мету, основні завдання дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретичних, методичних основ та практичних рекомендацій щодо обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємств.

Здійснення мети вимагає вирішення наступних завдань:

1) розкрити економічну сутність управління капіталом підприємств;

- 2) висвітлити функції та види капіталу підприємств;
- 3) охарактеризувати поняття та методичні підходи до формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств;
- 4) висвітлено нормативно-інформаційне забезпечення обліку та аналізу власного капіталу;
- 5) оцінити порядок формування власного капіталу підприємств та його інформаційне забезпечення;
- 6) дослідити порядок обліку власного капіталу фермерських господарств;
- 7) висвітлити проблеми та вдосконалення обліку власного капіталу;
- 8) розкрити значення, завдання та джерела аналізу власного капіталу;
- 9) провести аналіз власного капіталу ФГ «Новосинявське»;
- 10) оцінити напрями використання результатів аналізу власного капіталу в управлінні.

Об'єктом дослідження є система обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємств на прикладі ФГ «Новосинявське», с. Нова Синявка, вул. Лесі Українки, 2, Старосинявського р-ну, Хмельницької обл.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження стали загальнонаукові та специфічні методи наукового пізнання явищ і господарських процесів підприємства. Теоретичне обґрунтування побудови ефективної системи обліку та аналізу власного капіталу в системі управління підприємством здійснено із застосуванням комплексно-цільового системного підходу та логічного моделювання. У роботі використано методи логічного аналізу та синтезу, абстрактно-логічний метод та групування, методи детермінованого і стохастичного факторного аналізу, монографічний

метод, графічний метод.

Інформаційною базою дослідження є класичні та сучасні концепції, розробки вітчизняних і зарубіжних науковців з проблем організації та методики бухгалтерського обліку і економічного аналізу власного капіталу; законодавчі та нормативні акти України, що регулюють діяльність суб'єктів господарювання та відображення їх господарських операцій в обліку та звітності; матеріали періодичних наукових видань та науково-практичних конференцій з досліджуваної проблематики; Інтернет-ресурси; фінансова звітність ФГ «Новосинявське» за 2019-2021 роки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні організації обліку та аналізу в сфері управління власним капіталом підприємств, з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду. Зокрема, набули подальшого розвитку – організаційно-методичне забезпечення аналітичного супроводу використання результатів аналізу власного капіталу в управлінні підприємств, в основу якого покладено процеси оптимізації капіталу підприємства, де виділяється чотири основних етапи: 1) прийняття рішення щодо необхідності оптимізації капіталу, встановлення її мети та завдання, здійснення формування інформаційної бази; 2) здійснення аналітичних процедур щодо оцінювання стану та ефективності використання капіталу; 3) здійснення заходів з оптимізації капіталу за обраним критерієм як за його обсягом, так і за структурою; 4) перевірка структури капіталу на оптимальність.

Практичне значення одержаних результатів. Наукові результати магістерської роботи, що мають прикладний характер, знайшли практичне застосування на підприємстві ФГ «Новосинявське», с. Нова Синявка, Старосинявського району Хмельницької області.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення магістерської роботи обговорювались та були позитивно оцінені на 89-ій щорічній студентській науковій конференції за міжнародною участю «Інноваційні ідеї та проєкти для економічного відродження України», що

відбулась у м. Києві на базі Київського національного економічного університету, з 20 травня по 04 червня 2022 року, де студентка виступила з доповіддю: «Методичні підходи до організації та методики аналізу власного

Структура та обсяг магістерської роботи. Основний зміст магістерської роботи викладений на 115 сторінках комп'ютерного тексту. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 91 найменування, містить 12 таблиць, 15 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Економічна сутність управління капіталом підприємств

Створення будь-якого підприємства насамперед потребує формування необхідного обсягу капіталу, що дасть змогу провадити ефективну підприємницьку діяльність. Можна однозначно стверджувати, що наявність початкового капіталу є ключовим моментом на шляху до успіху заснування нового бізнесу. Значення капіталу у діяльності підприємства не обмежується лише початковим етапом його формування при утворенні підприємства – важливо започаткувати бізнес, але ще важливіше його зберегти та розвинути. У процесі функціонування підприємства необхідно постійно підтримувати оптимальний обсяг та структуру його капіталу, управляти ним.

Для досягнення високої результативності при управлінні капіталом підприємства необхідно застосовувати науковий підхід, використовувати нові наукові надбання та методики.

Для розкриття цілей нашого дослідження насамперед потрібно з'ясувати сутність поняття “капітал”. Дослідження генезису цього терміну у під час розвитку економічної теорії приводить нас до висновку, що можна виділити декілька підходів до трактування сутності капіталу:

- меркантилісти в основі капіталу вбачали гроші, багатство;
- класики як основу капіталу розглядали запаси засобів виробництва чи частину багатства країни. Так, представник класичної школи політекономії А. Сміт зазначав, що капітал є сукупністю запасів, від котрих очікується одержання доходу [34];
- кейнсіанці в основі капіталу вбачали багатство, здатне приносити дохід. Дж. М. Кейнс зазначав, що капітал формується із багатства при умові перевищення його дохідності над банківським відсотком;

- згідно із теорією К. Маркса, в основу капіталу покладено самозростаючу вартість, яка створює нову (додану) вартість [34];

- неокласик американський вчений І. Фішер під капіталом розумів усе те (включаючи й людину), що упродовж певного часу може приносити дохід [34];

- прихильники теорії людського капіталу в основі капіталу вбачають талант, знання, вміння, навички, здоров'я та інші обдарування людини, котрі можуть трансформуватися в певні блага. Представник чиказької школи Г. Беккер з цього приводу зазначав, що людський капітал формується шляхом здійснення інвестицій в людину, серед котрих можна зазначити навчання, здобуття навичок на виробництві, витрати на міграцію, охорону здоров'я та пошук інформації про ціни й доходи [34];

- відповідно до теорії інтелектуального капіталу, капітал визначають як форму нематеріальних активів.

Сучасні дослідники використовують різні підходи до визначення цієї категорії. У своїх працях сутність поняття «капітал» досліджували В. Базилевич, І. Балабанов, О. Бідник, І. Бланк, Ю. Воробйов, С. Клименко, С. Мочерний, В. Опарін, А. Поддєрьогін, В. Сопко, Р. Чемчикаленко та інші науковці [82; 84]. Аналізуючи наявні підходи до трактування сутності категорії «капітал», зазначаємо, що одні науковці вважають, що капітал – це кошти, якими володіє суб'єкт господарювання, інші – що це частина фінансових ресурсів. Деякі автори зазначають, що капітал – це вартість, яка в процесі виробництва генерує нову додану вартість. Отже, поняття «капітал» є одним із найбільш багатогранних категорій серед економічних термінів.

Так, вітчизняний науковець Р. А. Чемчикаленко зазначає, що капітал слід розглядати “щонайменше у трьох його проявах: фінансовому (як джерело фінансування придбання активів); матеріальному (речовому) та інтелектуальному (людському)” [81]. Цілком погоджуючись із цим твердженням, хочемо, однак, наголосити на необхідності застосування комплексного підходу до трактування поняття “капітал”, що особливо

важливо враховувати при управлінні капіталом підприємства.

Варто пам'ятати, що в процесі фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання капітал здійснює кругообіг, послідовно змінюючи форми прояву: з грошової форми трансформується у виробничу, згодом – у товарну, а потім знову набуває грошової форми і т. д. При цьому обсяг капіталу, а також його структура не є сталими величинами: вони постійно знаходяться у динаміці. У певний момент часу капітал будь-якого функціонуючого промислового підприємства може мати всі вище перелічені прояви та форми.

Аналіз та оцінку капіталу конкретного підприємства здійснюють, насамперед, за даними пасиву його балансу. Німецький вчений Е. Шмаленбах при визначенні сутності капіталу підприємства сконцентрував увагу на цьому моменті. Він вказував, що під капіталом потрібно розуміти абстрактну вартість, котра відображається у балансі підприємства. Е. Шмаленбах вводить також поняття “абстрактний капітал”, під яким мають на увазі сукупність всіх позицій пасиву балансу підприємства [91].

Вітчизняний вчений І. А. Бланк розглядає капітал підприємства як загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих в формування його активів [2]. Подібне визначення пропонує Д. Е. Пономарьов. Він зазначає, що “капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів у будь-яких формах, які інвестуються у створення його активів та являє собою один з найважливіших елементів, які є загальною сумою фінансових ресурсів підприємства” [60]. Загалом погоджуючись із цим визначенням капіталу, вважаємо, що його недоліком є утотоження капіталу з фінансовими ресурсами підприємства. Таке твердження є хибним, адже, як ми з'ясували, капіталу притаманні різні форми прояву.

Інший вітчизняний дослідник В. О. Кучменко пропонує розглядати капітал підприємства як “сукупність запасу фінансово-економічних благ, як у формі грошових коштів так і не грошовій формі й капітальних інвестицій, що залучаються суб'єктами господарювання до економічного процесу як

інвестиційний ресурс і фактор операційної діяльності в напрямі отримання фінансового результату, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах і пов'язане з фактором часу, ризику і ліквідності” [33]. Зазначена дефініція заслуговує на увагу і є доволі вичерпною, хоча, на нашу думку, надто громіздкою.

Узагальнюючи усе сказане, вважаємо, що найбільш лаконічним та водночас точним і повним визначенням капіталу буде його трактування як ресурсу, який використовується для отримання доходу. При цьому під ресурсом розуміємо грошові, матеріальні, нематеріальні та трудові ресурси.

Усе вищезазначене свідчить про багатоаспектність та неоднорідність капіталу, що відображається і у основних його характеристиках, серед яких доцільно відзначити [34]:

1. Капітал як накопичена цінність. У цій якості капітал трактують як накопичений запас економічних благ (майна) на певний момент часу. Тобто як накопичена економічна цінність на певну дату. На підприємствах капітал як накопичена цінність характеризується запасом основних засобів, нематеріальних активів, грошових засобів, товарно-матеріальних оборотних активів і т. ін.

2. Капітал як виробничий ресурс (фактор виробництва). Ресурси стають капіталом, коли спрямовуються у виробництво (справу). Спрямовані на споживання ресурси капіталом не є.

3. Капітал як інвестиційний ресурс. За своєю економічною природою капітал призначений до інвестування – вкладення у певні об'єкти з метою отримання доходу.

4. Капітал як джерело доходу. Це одна з важливих характеристик капіталу, яку відзначають представники всіх економічних шкіл. Куди б не був спрямований капітал — у сферу реальної економіки чи в фінансову сферу — він завжди потенційно здатний приносити дохід його власнику за умови ефективного його використання.

5. Капітал як об'єкт часового вибору. На всіх стадіях функціонування

капіталу (накопичення, інвестування, використання) перед власниками капіталу виникає дилема вибору, пов'язана з його використанням в часі. Часова перевага завжди вимагає від власника капіталу рішення щодо співвідношення споживання благ в поточному і майбутньому періодах, відповідно до його економічних інтересів.

6. Капітал як об'єкт купівлі-продажу. У цьому аспекті капітал формує особливий вид ринку — ринок капіталу, який характеризується попитом, пропозицією і ціною, а також певними суб'єктами ринку. Ціна на капітал формується під впливом попиту і пропозиції. Кількісним вираженням цієї ціни виступає зазвичай рівень середньорічної ставки дохідності капіталу.

7. Капітал як об'єкт власності і розпорядження. Використання капіталу в економічному процесі не обов'язково пов'язане з наявністю права власності. У сучасних умовах підприємець може володіти правами розпорядження капіталом без права власності на нього. (Приклад: функціонування капіталу в АТ, коли власники капіталу передають права розпорядження ним іншим особам). Враховуючи цей аспект власності і розпорядження капітал поділяють на власний і залучений (позиковий), співвідношення між якими називають „структурою капіталу”. Воно впливає на багато аспектів ефективності господарської діяльності підприємства і значною мірою визначає рівень його ринкової вартості.

Досліджуючи економічну сутність категорії «капітал», маємо враховувати його характеристики, а саме те, що капітал є ключовим фактором виробництва; характеризує фінансові ресурси суб'єкта господарювання, що забезпечують дохідність; виступає основою формування добробуту власників підприємства; є головним індикатором ринкової вартості та рівня ефективності функціонування підприємства.

Ключовими функціями капіталу підприємства є стартова, гарантійна, захисна функції, функції регулювання, репрезентування [82].

З'ясування сутності та основних характеристик капіталу підприємства підкреслює важливість та складність управління ним, що покликане

забезпечити ефективний розвиток підприємства, підвищити його конкурентоздатність та успішність. Управління капіталом – це система принципів та методів розроблення і реалізації управлінських рішень, які пов'язані з оптимальним його формуванням із різноманітних джерел та із забезпеченням його ефективного використання у різних видах господарської діяльності підприємства [3]. Також управління капіталом можна визначити як вплив суб'єкта управління (підприємства) на об'єкт управління (капітал) з метою найбільш ефективного його використання у процесі реалізації господарської діяльності підприємства.

Система управління капіталом підприємств складається з підсистеми управління формуванням капіталу (формування достатнього обсягу капіталу, оптимізація структури капіталу, підтримка фінансової рівноваги, реінвестування капіталу); підсистеми управління використанням капіталу (фінансування необоротних та оборотних активів підприємства, мінімізація фінансового ризику, фінансовий контроль); функціональної підсистеми (мета, завдання, принципи, функції, методи) [54].

Зважаючи на важливість ролі, яку відіграє управління капіталом для прибутковості й зростання вартості підприємства, можна вважати, що йому рідко приділяють достатньо уваги.

Управління капіталом підприємства є безперервним процесом, що потребує постійної уваги та комплексного підходу. Загалом у складі системи управління капіталом підприємства можна виділити дві функціональні підсистеми: управління формуванням капіталу та управління використанням капіталу (рис. 1.1). Зазначені підсистеми тісно взаємопов'язані та підпорядковані єдиній політиці управління капіталом господарюючого суб'єкта.

Основна мета управління капіталом суб'єкта господарювання полягає у формуванні оптимальної структури капіталу, яка б давала можливість ефективного фінансування діяльності підприємства та досягнення головної мети його створення.

Управління капіталом суб'єкта господарювання зорієнтовано на вирішення таких основних завдань: визначення достатнього обсягу капіталу; оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання; забезпечення умов досягнення максимальної дохідності капіталу за визначеного рівня фінансового ризику; мінімізація фінансових ризиків, пов'язаних з використанням капіталу, за визначеного рівня його прибутковості; забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства; забезпечення фінансового контролю над капіталом підприємства з боку його засновників; забезпечення своєчасного реінвестування капіталу [20].

Рис. 1.1. Загальна схема управління капіталом підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [34].

Управління капіталом підприємства відбувається на базі таких засад:

– врахування перспектив розвитку суб'єкта господарювання;

- забезпечення збалансованості обсягу залученого капіталу та обсягів сформованих активів підприємства;
- оцінювання вартості й доцільності залучення капіталу;
- мінімізація витрат на формування необхідного обсягу капіталу;
- забезпечення ефективності використання капіталу під час фінансово-господарської діяльності підприємства [34].

Основними функціями управління капіталом підприємства є фінансова, виробнича, відтворювальна, накопичувальна, інвестиційна, вартісна.

У сучасній практиці українські суб'єкти господарювання застосовують такі методи управління капіталом, як планування, оперативне управління та контроль.

Планування, формування та використання капіталу є процесом, який передбачає розроблення системи планів щодо його формування й розподілу з огляду на найбільш ефективні напрями використання [54].

Оперативне управління капіталом є вибором найбільш оптимального рішення та способів його впровадження для конкретної господарської ситуації щодо її фінансування.

Контроль за системою управління капіталом є процесом систематичного збирання інформації щодо параметрів управління капіталом, що може бути використано задля вдосконалення процесу прийняття рішень [54].

Управління формуванням капіталу підприємства націлене на якісний вибір найбільш оптимальної структури джерел фінансування суб'єкта господарювання, що позитивно вплине на підвищення ефективності його функціонування, який би за мінімальних витрат та з мінімальним ризиком забезпечив потребу у додаткових коштах [54].

Управління капіталом підприємства відбувається в рамках діючого правового поля із врахуванням певних загальних принципів та спрямоване на виконання службами фінансового менеджменту підприємства переліку стратегічних та тактичних завдань. Узагальнений перелік таких завдань подано на схемі. Безпосередній же список таких завдань формується для

кожного підприємства індивідуально на певний період часу, виходячи з програми та пріоритетів його розвитку, необхідності вирішення тих чи інших проблем. Часто у таких завданнях визначаються конкретні значення показників, яких потрібно досягти. Тобто, ефективність діяльності служб фінансового менеджменту підприємства щодо управління його капіталом можна оцінити, виходячи з рівня виконання ними поставлених керівництвом завдань [34].

Отож, в процесі управління капіталом підприємства завжди реалізується багато завдань, які впливають на ефективність господарської діяльності підприємства та рівень його дохідності. Одним із найбільш важливих серед таких завдань є оптимізація структури капіталу суб'єкта господарювання, методика здійснення якої передбачає: проведення загального аналізу капіталу підприємства; оцінку факторів впливу на структуру капіталу; вжиття заходів із оптимізації структури капіталу, спрямованої на підвищення рівня фінансової рентабельності; проведення оптимізації структури капіталу, орієнтованої на мінімізацію фінансових ризиків; реалізацію заходів із формування показників цільової структури капіталу [34].

Прийнято вважати, що у структурі капіталу якомога більшу частку має займати власний капітал. Адже у такому випадку це буде запорукою фінансової стійкості підприємства, його незалежності. Справді, власний капітал має ряд переваг над позиковим: простота залучення; здатність генерування вищої норми прибутку; відсутність додаткових витрат у вигляді сплати відсотків за кредит; сприяння зміцненню платоспроможності та фінансової стійкості підприємства; низький ризик банкрутства [68].

Незважаючи на переваги власного капіталу, ефективна діяльність великого промислового підприємства в умовах сучасності здебільшого неможлива при формуванні капіталу виключно за рахунок власних джерел. На практиці ефективність використання позикових коштів є вищою, ніж власних [31]. Більш того, у випадку із позиковим капіталом існують широкі можливості залучення коштів, тоді як обсяг власного капіталу строго

обмежений. Безперечно, ризик банкрутства підприємства зменшується із зростанням частки власного капіталу, але використання позик також має певні переваги: вартість позикового капіталу є меншою від вартості власного капіталу; відсотки за користування кредитом сплачуються до оподаткування, а виплати за користування власним капіталом – з чистого прибутку. При залученні позикового капіталу перевагу слід надавати довгостроковим зобов'язанням, оскільки поточні зобов'язання є більш ризиковими. За рахунок же довгострокових зобов'язань зазвичай фінансуються інвестиційні та інноваційні проекти.

Оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу є індивідуальним для кожного суб'єкта господарювання у певний проміжок часу.

Процес управління капіталом суб'єкта господарювання здійснюється у визначеному порядку за етапами, що наведені на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Основні етапи управління капіталом суб'єкта господарювання
Джерело: побудовано автором на основі [54].

Перший етап передбачає оцінювання сукупного обсягу капіталу суб'єкта господарювання, що формується, темпів змін порівняно з попереднім періодами, відповідність суми власних та позикових фінансових ресурсів розміру як необоротних, так і оборотних активів; аналіз джерел формування капіталу, частки складових елементів у загальному обсязі капіталу підприємства; оцінювання вартості кожного елементу капіталу. Основними методами аналізу капіталу суб'єктів господарювання є горизонтальний і вертикальний аналізи, порівняльний та коефіцієнтний аналізи, а також інтегральний аналіз [54].

Коефіцієнтний аналіз є найбільш поширеним методом аналізу ефективності управління капіталом суб'єкта підприємництва, який застосовується різними групами користувачів, зокрема власниками, менеджерами, інвесторами, кредиторами. До основних груп коефіцієнтного аналізу капіталу підприємства належать показники структури джерел фінансування капіталу, коефіцієнти оборотності капіталу, показники рентабельності капіталу [21].

На другому етапі проводиться аналіз вартості всіх елементів капіталу за джерелами їх залучення, а потім визначаються необхідність та доцільність їх використання у наступному періоді [76].

Третій етап передбачає розрахунок планових показників щодо формування капіталу для фінансування активів суб'єкта господарювання.

Четвертий етап передбачає оптимізацію капіталу суб'єкта господарювання, а саме визначення найбільш оптимального співвідношення складових елементів капіталу.

Оптимальною є структура капіталу, яка передбачає таке співвідношення власних та позикових фінансових ресурсів, яке забезпечує найбільш оптимальне поєднання фінансового ризику та прибутковості й сприяє максимізації ринкової вартості підприємства.

На п'ятому етапі відбуваються розроблення та прийняття рішень, що стосуються залучення необхідних розмірів фінансових ресурсів із різних

джерел задля формування сукупного обсягу капіталу підприємства [54].

Реалізація вищенаведених етапів сприяє підвищенню рівня управління капіталом та ефективності функціонування підприємства загалом.

З метою підвищення ефективності управління капіталом підприємства його менеджмент повинен концентрувати основну увагу на таких напрямках: забезпечення максимальної експлуатації внутрішніх джерел формування капіталу, чого можна досягти шляхом підвищення рентабельності та збільшення оборотності власного капіталу; оптимального обмеження формування капіталу за рахунок зовнішніх джерел, враховуючи при цьому вартість залученого капіталу; забезпечення контролю середньозваженої вартості залученого капіталу підприємства з метою недопущення перевищення її показника величин рентабельності власного капіталу підприємства та рентабельності інвестицій.

Отже, аналіз основних підходів до трактування сутності капіталу свідчить про різноплановість поглядів науковців стосовно даного поняття як у ретроспективі, так і на сучасному етапі. Пропонуємо загалом визначати капітал як ресурс (грошовий, матеріальний, нематеріальний та трудовий), котрий використовується для отримання доходу.

Управління капіталом має бути систематичним, комплексним та обґрунтованим. У певний період часу підприємству слід формулювати чіткий перелік завдань управління капіталом, реалізацію яких покладено на служби фінансового менеджменту.

Управління капіталом передбачає вплив на його обсяги та структуру, визначення джерел формування капіталу, що загалом націлено на підвищення ефективності його використання. Для успішної реалізації стратегії управління капіталом підприємству необхідно забезпечити відповідний механізм управління ним, чітко визначити цілі та здійснювати контроль за їх досягненням, що допоможе оптимізувати структуру капіталу та забезпечить зростання капіталовіддачі.

1.2. Функції та види капіталу підприємств

Сутність власного капіталу, який є основою для початку і продовження господарської діяльності, проявляється через його основні функції (табл. 1.1).

Поповнення власного капіталу підприємства може відбуватися шляхом:

- внесення учасниками вкладів /паїв (інвестований капітал);
- накопичування суми чистого прибутку, що залишається на підприємстві (нерозподілений прибуток).

Таблиця 1.1

Функції власного капіталу

Основні функції власного капіталу	Прояв функцій власного капіталу
<i>Функція заснування та введення в дію підприємства</i>	Власний капітал у частині пайового є фінансовою основою для запуску в дію нового суб'єкта господарювання
<i>Функція відповідальності та гарантії</i>	Пайовий капітал є кредитним забезпеченням для кредиторів підприємства. Чим більший власний капітал підприємства, зокрема пайовий, тим вищою є його кредитоспроможність.
<i>Захисна функція</i>	Чим більший власний капітал, тим краще захищеним є підприємство від впливу загрозливих для його існування факторів, оскільки саме за рахунок власного капіталу можуть покриватися збитки підприємства.
<i>Функція фінансування та забезпечення ліквідності</i>	Внески у власний капітал можуть використовуватися для фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства, а також для погашення заборгованості по позичках. Це, у свою чергу, підвищує ліквідність підприємства, з одного боку, та потенціал довгострокового фінансування, з іншого.
<i>База для нарахування дивідендів і розподілу майна</i>	Прибуток або розподіляється та виплачується власникам корпоративних прав у вигляді дивідендів, або тезаврується, тобто спрямовується на збільшення пайового чи резервного капіталу. Нарахування дивідендів здійснюється відповідно до частки власника у власному капіталі. Аналогічним чином відбувається розподіл майна підприємства у разі його ліквідації чи реорганізації.
<i>Функція управління та контролю</i>	Згідно із законодавством власники підприємства можуть брати участь в його управлінні. Найвищим органом управління в товаристві (ВАТ, ТОВ, ПрАТ) є збори учасників, які призначають керівні органи та ревізійну комісію. Пайовий капітал забезпечує право на управління майном підприємства.
<i>Репрезентативна функція</i>	Солідний власний капітал підприємства створює підґрунтя для довіри інвесторів, контрагентів, споживачів.

У цьому зв'язку слід зауважити, що на величину власного капіталу безпосередньо впливають:

– інвестиції, які збільшують активи за рахунок додаткових коштів власника підприємства;

– доходи, які призводять до зростання власного капіталу;

– витрати, які зменшують величину власного капіталу [6].

Капітал підприємства класифікується за такими ознаками:

- за належністю підприємству;

- джерелами формування капіталу;

- належністю власникам капіталу;

- формою власності;

- організаційно-правовою формою залучення капіталу;

- терміном залучення капіталу;

- об'єктами інвестування;

- рівнем ризику;

- тощо.

Класифікація капіталу за ознаками наведена в табл. 1.2.

Основною класифікаційною ознакою капіталу є його належність підприємству. Відповідно до зазначеного критерію капітал поділяють на власний, що відображає загальну вартість засобів, які належать підприємству на правах власності та використовуються ним для формування активів, та залучений – грошові кошти та інші майнові цінності, що залучаються для фінансування розвитку підприємства на поворотній та платній основі [34].

Як власний, так і позичковий капітал може бути сформований за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел. До внутрішніх джерел формування власного капіталу належить: нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування і кошти, отримані від реструктуризації активів. До зовнішніх - внески засновників і безповоротна фінансова допомога. Джерелами формування позичкового капіталу є банківські і комерційні кредити, облігаційні позики; фінансовий лізинг і кредиторська заборгованість. За цілями використання капітал поділяють на: виробничий, який об'єднує виробничі засоби, інвестовані в операційні активи для здійснення виробничо-збутової діяльності

підприємства; позичковий, призначений для інвестування в грошові та боргові фондові інструменти; спекулятивний капітал, який використовується при здійсненні спекулятивних фінансових операцій, що базуються на різниці у цінах.

Таблиця 1.2

Класифікація капіталу підприємства

№ п/п	Класифікаційна ознака	Види капіталу
1	<i>За належністю підприємству</i>	- власний капітал; - залучений (позиковий) капітал
2	<i>За джерелами формування</i>	- внутрішній - зовнішній
3	<i>За цілями використання</i>	- виробничий капітал; - позичковий капітал; - спекулятивний капітал
4	<i>За формами інвестування</i>	- капітал у грошовій формі; - капітал у матеріальній формі; - капітал у нематеріальній формі
5	<i>За об'єктами інвестування</i>	- основний капітал; - оборотний капітал
6	<i>За формами знаходження у процесі кругообігу</i>	- капітал у грошовій формі; - капітал у виробничій формі; - капітал у товарній формі
7	<i>За організаційно-правовою формою діяльності підприємства</i>	- акціонерний капітал - пайовий капітал - індивідуальний капітал
8	<i>За характером використання в господарському процесі</i>	- робочий капітал - неробочий капітал
9	<i>За характером використання власниками</i>	- споживаючий капітал - нагромаджуваний капітал
10	<i>За часовим періодом</i>	- довгостроковий капітал (перманентний) - короткостроковий
11	<i>За країною походження</i>	- національний (вітчизняний) - іноземний капітал, інвестований у підприємство.
12	<i>За відповідністю правовим нормам функціонування</i>	- легальний - "тіньовий" капітал
13	<i>Залежно від рівні ризику</i>	- безризиковий - середньоризиковий - високоризиковий
14	<i>За формами власності</i>	- приватний - державний

Джерело: складено за даними [2; 76; 34].

За натурально-речовими формами інвестування розрізняють капітал у

грошовій, матеріальній і нематеріальній формах.

Важливим з погляду реалізації управлінської функції фінансового менеджменту є поділ капіталу підприємства на основний та оборотний. Основний – це той капітал, який інвестується у необоротні активи (основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, нематеріальні активи), а оборотний – це той, який інвестується в оборотні активи підприємства (товарно-матеріальні запаси, дебіторську заборгованість, грошові кошти, поточні фінансові інвестиції) [34].

За формою знаходження у процесі кругообігу розрізняють капітал підприємства у грошовій, виробничій і товарній формах.

За критерієм організаційно-правової форми діяльності підприємства виділяють акціонерний капітал (або капітал акціонерних товариств); пайовий капітал (капітал партнерських підприємств) та індивідуальний капітал (капітал індивідуальних підприємств).

За характером використання у господарському процесі розрізняють: робочий капітал, який бере безпосередню участь у забезпеченні усіх видів господарської діяльності підприємства і формуванні його доходів, а також неробочий капітал, який інвестований в активи, що не беруть безпосередньої участі у різних видах господарської діяльності та формуванні доходів підприємства [34].

Відповідно до критерію характеру використання власниками можна виокремити споживаючий капітал (втрачає функції капіталу після його розподілу на споживання) та нагромаджуваний капітал (формується шляхом капіталізації прибутку, дивідендних виплат).

За часовим періодом залучення розрізняють довгостроковий капітал (перманентний) і короткостроковий.

Довгостроковий складається з власного капіталу а також залученого капіталу з терміном використання понад 1 рік. Сукупність власного капіталу і довгострокового залученого капіталу називають терміном „перманентний капітал”.

Короткостроковий капітал підприємство залучає на період до 1 року.

За країною походження розрізняють національний (вітчизняний) та іноземний капітал, інвестований у підприємство.

За відповідністю правовим нормам функціонування розрізняють легальний і “тіньовий” капітал, що використовується у процесі господарської діяльності підприємства.

Залежно від рівня ризику капітал поділяють на три основні групи: безризиковий, середньоризиковий і високоризиковий.

Безризиковий капітал характеризує ту його частину, яка використовується для здійснення безризикових операцій, що пов'язані з будь-якою (операційною, фінансовою, інвестиційною) діяльністю підприємства.

Середньоризиковий капітал характеризує ту його частину, яка задіяна в операціях виробничого чи інвестиційного характеру, рівень ризику яких приблизно відповідає середньоризиковому.

Високоризиковий капітал характеризує його використання в операційній діяльності, що основана на принципово нових технологіях і пов'язана з випуском принципово нових продуктів, або в інвестиційній діяльності, що пов'язана з фінансовим інвестуванням у високоризикові інструменти.

Основні види власного капіталу відповідно до норм НП(С)БО1 зображено на рис. 1.3.

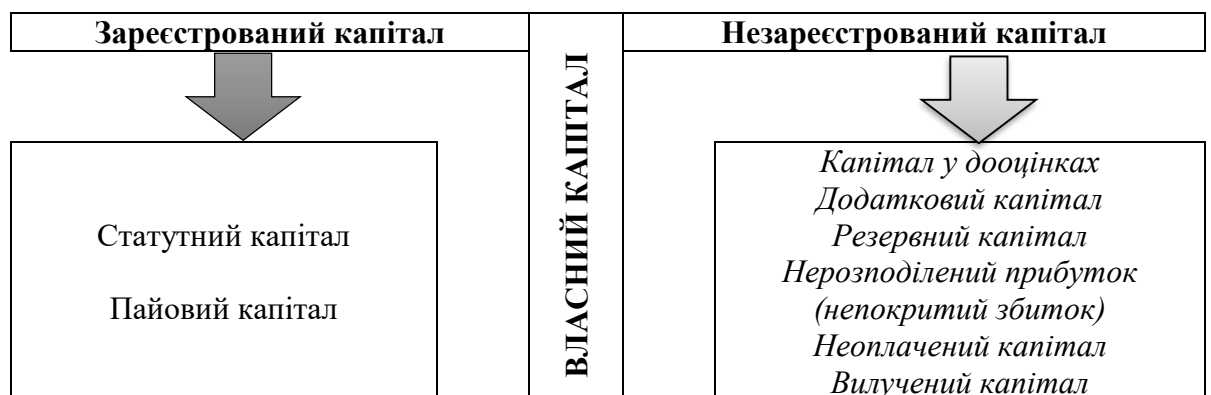

Рис. 1.3. Основні види власного капіталу

Отже, власний капітал за його складовими є одним із найістотніших і

найважливіших економічних критеріїв, який характеризує фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Розглянута систематизація капіталу підприємства за видами дає змогу більш цілеспрямовано управляти ефективністю його формування та використання.

1.3. Поняття та методичні підходи до формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств

Основним завданням благополучного функціонування підприємств в нинішньому середовищі є забезпечення фінансової та економічної стійкості їх розвитку шляхом плідного управління капіталом. Мова йде про створення повноцінної, якісної, достатньо структурованої, організаційно та методично забезпеченої інформаційної системи управління капіталом, здатної забезпечити ефективне розв'язання завдань планування, організації, обліку, контролю, регулювання, аналізу та стимулювання, а також фінансову стабільність і сталий розвиток підприємства в перспективі [26].

Щодо важливості створення інформаційної системи управління капіталом особливої актуальності набувають питання формування системи якісного обліково-аналітичного забезпечення управління, яка в режимі реального часу надасть можливість вирішувати існуючі проблеми і сприятиме науковому обґрунтуванню рішень з формування та використання капіталу підприємства [26].

Від моменту заснування підприємства капітал, завдяки його здатності генерувати грошові потоки та створювати нову вартість, виступає основою сталого розвитку та підвищення конкурентних переваг суб'єкта господарювання. Динамічний характер капіталу потребує прийняття виважених управлінських рішень, пов'язаних з установленням оптимальних параметрів розміру і структури капіталу, форм та джерел його залучення, вартості капіталу в оперативному порядку. Адекватність управлінських дій щодо капіталу залежить не лише від компетентності управлінського персоналу

і його здатності вирішувати певні проблеми, але й від якості обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства [26].

На думку Л.О. Волощука, обліково-аналітичне забезпечення слід розглядати як гарантування своєчасного формування та передачі якісної обліково-аналітичної інформації в рамках системи управління підприємством, а також зовнішнім користувачам [11].

Ми вважаємо, що формування якісної обліково-аналітичної інформації можливе через системну взаємодію в рамках управління капіталом господарюючого суб'єкту функціональних підсистем обліку, аналізу й аудиту.

Інтегрованість цих підсистем обумовлюється рухом інформаційних потоків у процесі формування, обробки, передавання і підтвердження якості даних щодо здійснених господарських операцій із капіталом підприємства.

Далі, обліково-аналітичне забезпечення слід розглядати як систему інформаційної підтримки прийняття управлінських рішень в сфері капіталу, яка:

- є складовою інформаційної системи управління капіталом підприємства;

- інтегрує функції обліку, аналізу й аудиту для створення якісної бази даних щодо наявності, розміру, складу та структури капіталу відповідно до оперативних та стратегічних потреб управління [26].

Функціонування підсистем обліку, аналізу й аудиту в межах системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом ґрунтується на відповідному організаційному, методичному та технологічному забезпеченні, які являють собою сукупність методів, способів, прийомів, процедур обробки та передавання інформації відповідним користувачам [26].

Вважаємо, що формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом потребує чіткого визначення об'єкта, предмета, мети і завдань функціонування такої системи, її функцій і має враховувати специфічні потреби управління, які проявляються:

- у підсистемі обліку та аудиту – через формування обліково-звітної

інформації, що максимально достовірно відбиває господарські операції з формування власного і залученого капіталу в різних аналітичних розрізах;

- у підсистемі аналізу – через формування аналітичного інструментарію оцінки стану, тенденцій розвитку та ефективності використання власного і залученого капіталу, а також якісних іміджевих характеристик підприємства: ділової активності, рентабельності, інвестиційної привабливості тощо;

- у підсистемі аудиту – через формування дієвих способів поточного контролю за формуванням облікової інформації щодо капіталу (внутрішній аудит) та/або дослідження первинної та результативної облікової та аналітичної інформації з метою надання користувачам обґрунтованої впевненості у її визнанні, оцінці, поданні, відповідності та розкритті у всіх суттєвих аспектах (зовнішній аудит) [26].

Вищезазначене дає можливість обґрунтувати визначальні складові концепції формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств та представити їх у вигляді структурно-логічної схеми (рис. 1.4).

Отже, об'єктом системи обліково-аналітичного забезпечення управління є капітал підприємства (власний і залучений), а предметом – обліково-аналітичне забезпечення підтримки управлінських рішень щодо капіталу підприємства.

Метою функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств аграрної сфери є формування аналітичної та передавання оперативної забезпечення та якісної облікової інформації для обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень із формування і раціонального використання капіталу на перспективу [26].

Основними функціями системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства є такі:

- інформаційна – забезпечення інформацією про формування, розподіл та використання капіталу підприємства внутрішніх і зовнішніх користувачів;
- облікова – відображення фактів змін складу і структури капіталу

підприємства в процесі фінансової діяльності;

Рис. 1.4. Структурно-логічна схема концепції формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств

- аналітична – здійснення на підставі первинних даних аналізу наявності, раціональності формування, розподілу та ефективності використання капіталу підприємства;

- контрольна – поточний контроль та проведення перевірки облікової

інформації щодо капіталу з метою забезпечення її достовірності у всіх суттєвих аспектах [26].

На базі означених функцій визначаються й основні завдання обліково-аналітичної системи управління капіталом:

- надання інформаційної підтримки у прийнятті управлінських рішень;
- проведення аналізу та оцінки ефективності формування і використання капіталу підприємства в цілому та в різних аналітичних розрізах;
- планування й контроль формування оптимальних для досягнення тактичних і стратегічних завдань підприємства розміру і структури капіталу;
- обґрунтування пріоритетних напрямків формування і використання капіталу підприємства [26].

Отже, система обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом є важливим складником інформаційної системи управління капіталом, яка інтегрована до загальної системи управління підприємством та призначена для розв'язання її завдань – підготовки та подання обліково-аналітичної інформації, яка відповідала б потребам управління.

Специфіка управління капіталом проявляється у всіх елементах системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства: у підсистемі обліку та аудиту – через формування обліково-звітної інформації, що максимально достовірно відбиває процеси формування і розподілу капіталу в різних аналітичних розрізах; у підсистемі аналізу – через формування аналітичного інструментарію оцінки стану, тенденцій розвитку та ефективності використання капіталу; у підсистемі аудиту – через формування дієвих засобів поточного контролю та підтвердження достовірності й суттєвості облікової та аналітичної інформації щодо капіталу підприємства. Формування якісної системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства потребує вдосконалення методичних підходів до об'єктивного відображення та оцінки результатів функціонування капіталу підприємств.

1.4. Нормативно-інформаційне забезпечення обліку та аналізу власного капіталу

На сучасному етапі функціонування вітчизняної економіки важливою проблемою подальшого розвитку системи бухгалтерського обліку в Україні є реформування його методологічних та організаційних основ, перегляд самої концепції бухгалтерського обліку, одним із основних аспектів якої є концепція бухгалтерського обліку пасивів, в тому числі капіталу підприємства як первинної ланки економічної системи країни.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної облікової літератури показує неоднозначність як трактування поняття “власний капітал”, так і його складових. Для встановлення спільних і відмінних ознак формування власного капіталу в різних країнах, для з’ясування переваг структури власного капіталу на підприємствах, необхідним постає дослідження рівня нормативного закріплення складових власного капіталу та їх співвідношення на підприємствах різних організаційно-правових форм в Україні та за кордоном.

У більшості зарубіжних країн до складових власного капіталу відносять статутний (акціонерний) капітал, резервний капітал (створюються резерви статутні та інші ініціативні), нерозподілені прибутки.

Цивільне законодавство Республіки Молдова встановлює обмеження для загального розміру власного капіталу. Якщо після закінчення звітного періоду вартість чистих активів буде менше статутного капіталу підприємства, то забороняється розподіляти чистий прибуток підприємства. Власники повинні погасити зобов’язання, які виникли або прийняти рішення щодо зменшення статутного капіталу. В іншому випадку, на основі судового рішення товариство може бути ліквідовано [7].

Особливим у Франції є класифікація капіталу на інвестиційні гранти та спеціальні податкові знижки. Французькі підприємства можуть купувати і продавати свої акції, але тільки за певних умов: для передачі працівникам, при зменшенні акціонерного капіталу або з метою регулювання ситуації на ринку, якщо компанію включено до лістингу (в цьому випадку вона може укласти

угоди не більше ніж з 10 % акцій). На відміну від бухгалтерського обліку в Україні, операції, пов'язані з введенням та виведенням основних засобів з експлуатації, не впливають на власний капітал [7].

У Німеччині компанії практикують довгострокове фінансування (зовнішнє – за рахунок банківських кредитів, внутрішнє – через реалізацію пенсійних програм). Протягом останніх років середня для Німеччини частка власних коштів в загальній сумі активів не перевищувала 20 % [7]. Акціонери часто намагаються вкласти частину своїх інвестицій в компанію як кредити, навіть якщо поверненість таких кредитів обмежена. Для акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю законом встановлені мінімальні розміри статутного капіталу, обумовлені права з викупу власних акцій. Правила формування резервів встановлені тільки для юридичних осіб, в основному вони призначені для покриття можливих збитків або збільшення статутних капіталів.

Порівнюючи структуру власного капіталу в Естонії та Україні, відзначимо, що вона є практично однаковою, за винятком того, що відсутній рахунок, який би обліковував неоплачений капітал. Також в Естонії виділяються деякі об'єкти в окремі рахунки, які в Україні знаходяться у складі інших, більш загальних рахунків.

Відображення інформації про власний капітал в Україні принципово не відрізняється від міжнародних стандартів. Це зумовлено тим, що при формуванні Положень (стандартів) бухгалтерського обліку фахівці керувалися МСФЗ. Відповідно до МСФЗ у звітності дещо звужений склад власного капіталу, так як вони носять рекомендаційний характер. У МСФЗ статті власного капіталу є згрупованими, а в Україні П(С)БО – деталізовані, що дає змогу в звітності чітко відображати складові власного капіталу.

Отже, операції з власним капіталом в різних країнах світу мають свої особливості, продиктовані низкою факторів: починаючи з історичного аспекту і закінчуючи домінуючою формою власності підприємств в певній країні. Вітчизняним науковцям з бухгалтерського обліку слід переймати позитивний

досвід облікового відображення таких операцій та впроваджувати його у практику, зважаючи на те, що у більшості зарубіжних країн складові частини власного капіталу є подібними (насамперед, це стосується практики формування різних резервів та фондів, раціональна реалізація якої спрямована на забезпечення належного рівня платоспроможності та фінансової стійкості підприємства). Це сприятиме покращенню як фінансового забезпечення вітчизняних підприємств (в частині напрямів перспективного резервування, фондування, форм вкладення коштів тощо), так і інтеграції до європейських економічних процесів економіки країни в цілому.

При організації бухгалтерського обліку операцій з власним капіталом необхідно дотримуватися наступних нормативно-правових документів, що діють в Україні. Можна сказати, що законодавчі основи регулювання бухгалтерського обліку, закладені в Законі України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” [63], який визначає правові принципи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, в т.ч. операцій з формування та руху власного капіталу.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про власний капітал та розкриття такої інформації у фінансовій звітності визначається НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, норми якого стосуються підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ) [50].

У Господарському та Цивільному кодексах України [16; 78] закріплено правові аспекти формування статутного капіталу, що визначають розмір, склад, строки, порядок внесення вкладів учасниками, оцінку майна при внесенні і вилученні, порядок зміни часток учасників, їх відповідальність за порушення зобов’язань за внесками.

Податковим кодексом України чітко визначено відсоткову ставку податку на прибуток, що, безпосередньо, впливає на розмір статті балансу “Нерозподілений прибуток (непокриті збитки)”, окреслено об’єкт і суб’єкт оподаткування, визначено склад прибутку підприємства, хто є платником

податку [57].

Нормативне регулювання бухгалтерського обліку власного капіталу поділяється на декілька рівнів (рис. 1.5).

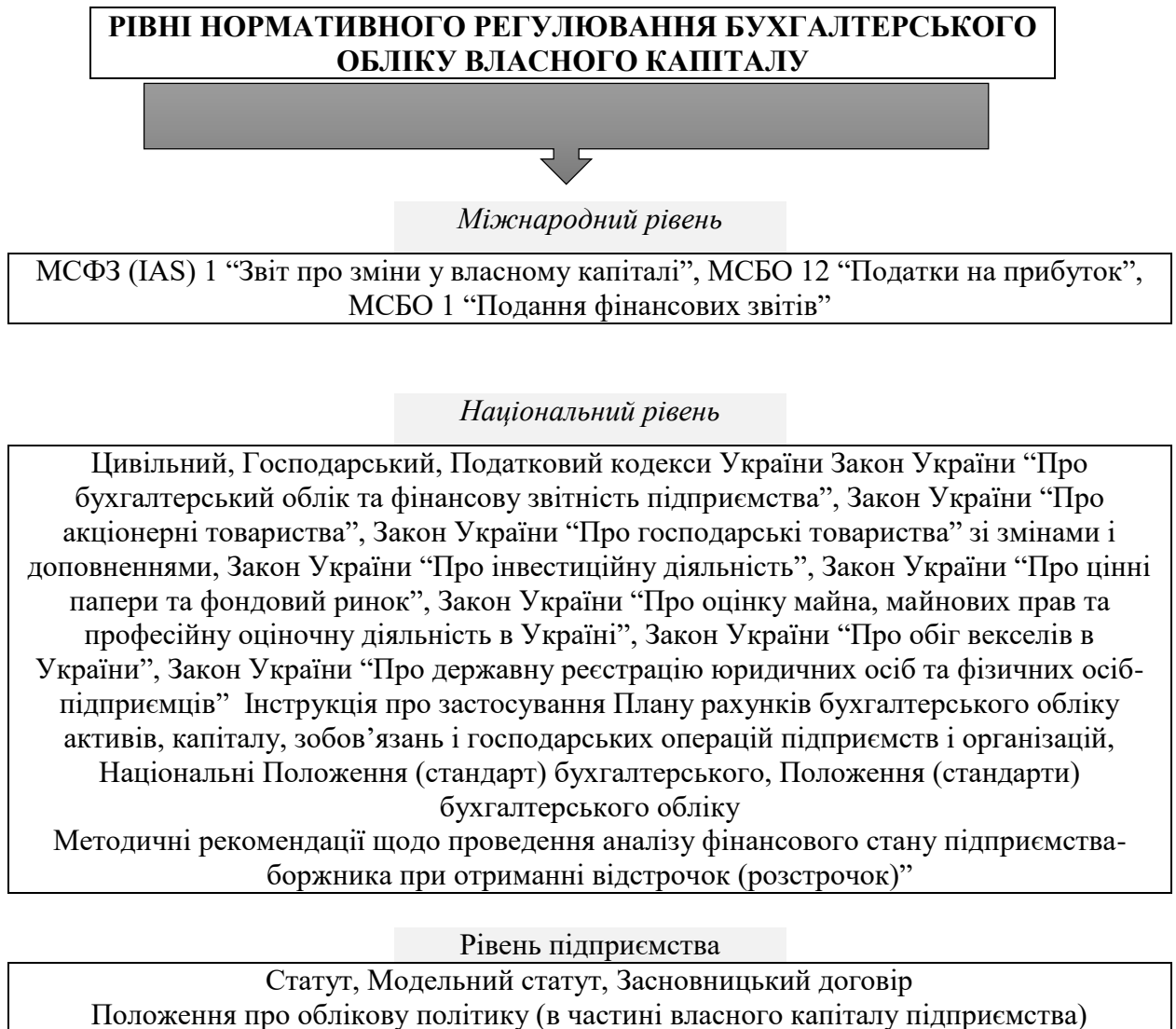

Рис. 1.5. Рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку операцій з власним капіталом

За даними рис. 1.5. видно, що держава регулює лише окремі аспекти обліку власного капіталу, залишаючи при цьому широкий спектр варіативності, що надає можливість власникам обирати оптимальний альтернативний варіант, враховуючи специфіку діяльності суб’єкта господарювання, обумовлену, насамперед, особливістю організаційно-правової форми господарювання підприємства.

Інформація про власний капітал підприємства є необхідною і важливою для прийняття управлінських рішень як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів фінансової звітності. Разом із тим залишаються невирішеними багато питань теорії та методики аналізу власного капіталу, що знижує ефективність управлінських рішень. У вітчизняній аналітичній практиці відсутня комплексна методика аналізу власного капіталу, яка необхідна для оцінки ефективності його формування та використання, прийняття управлінських рішень та прогнозування результатів.

У процесі аналізу необхідно:

- 1) вивчити склад, структуру і динаміку джерел формування власного капіталу підприємства;
- 2) установити фактори зміни їхньої величини;
- 3) визначити вартість окремих джерел власного капіталу, його середньозважену ціну і фактори її зміни;
- 4) оцінити зміни, що відбулися, у пасиві балансу з погляду підвищення рівня фінансової стабільності підприємства;
- 5) обґрунтувати оптимальний варіант співвідношення власного і позикового капіталу.

Об'єктами аналізу виступають:

- власний капітал та його складові;
- залучений капітал та його складові.

Суб'єктами аналізу можуть бути посадові особи відповідно до організаційної структури підприємства, зокрема:

- працівники внутрішнього аналітичного відділу;
- зовнішні незалежні експерти, аудиторські фірми тощо.

Інформаційною базою для аналізу власного капіталу є фінансова звітність підприємства, тобто система показників, які відображають майновий і фінансовий стан підприємства на конкретну дату. Основними джерелами інформації виступають: ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», ф. № 4 «Звіт про власний капітал», дані первинного та аналітичного бухгалтерського

обліку, які уточнюють окремі статті балансу, та примітки до річної фінансової звітності (ф. № 5), статистична звітність.

Бухгалтерська звітність повинна подавати повну та достовірну інформацію про поточний фінансовий стан підприємства та будь-які його зміни.

У зв'язку з цим аналіз формування та змін власного капіталу підприємства можуть здійснювати різні економічні суб'єкти, зацікавлені в отриманні повної та достовірної інформації про діяльність підприємства. Існує широке коло користувачів результатів такого аналізу, інтереси яких відрізняються. Результати аналізу дають змогу зацікавленим суб'єктам приймати на цій основі управлінські рішення. Виділяють внутрішніх і зовнішніх користувачів фінансової інформації.

Використання результатів аналізу дозволяє керівництву контролювати діяльність підприємства та вносити позитивні зміни в його роботу. Кредитори використовують аналіз розрахункових показників для оцінки платоспроможності підприємства. Фінансові аналітики та фінансисти на біржових ринках і ринках капіталів зацікавлені в оцінці ефективності та можливостей розвитку підприємства, а також надійності капіталовкладень. Інвестор прогнозує перспективи потенційних інвестицій у дане підприємство.

Удосконалення методики проведення аналізу фінансового стану підприємства за рахунок досвіду зарубіжних країн та надбання українських вчених в цій галузі дозволить забезпечити аналітиків та власників інформацією про структуру капіталу підприємства та спрогнозувати, чи буде підприємство мати в наступному звітному періоді бажаний розмір прибутку, а також визначити резерви збільшення прибутку підприємства.

РОЗДІЛ 2

ОБЛКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Порядок формування власного капіталу підприємств та його інформаційне забезпечення

Головною метою формування капіталу господарюючого суб'єкту, є задоволення його потреби у надбанні потрібних активів та оптимізації його будови з погляду забезпечення вимог ефективного використання цих активів. Отже, враховуючи дане прагнення, формування капіталу господарюючого суб'єкту ґрунтується на таких принципах:

1) Врахування перспектив розвитку фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкту – процес формування масштабу та побудови капіталу підконтрольним завданням, які вбезпечують його діяльність не лише на початку але і в найближчій перспективі. Забезпечення перспективності створення капіталу господарюючого суб'єкту, досягається напрямом включення всіх розрахунків, що дотичні до його створення, у бізнес-план проєкту створення нового суб'єкту господарювання.

2) Забезпечення відповідності масштабу капіталу, що залучається, до обсягу активів господарюючого суб'єкту, що формуються – загальна потреба в його капіталі, ґрунтується на його потребі в оборотних і необоротних активах. Ця потреба в капіталі, що потрібний для створення нового підприємства, залучає дві групи витрат: передстартові витрати; стартовий капітал [81].

Передстартові витрати потрібні для створення нового підприємства – це, як правило, незначні суми засобів, що необхідні для розроблення бізнес-плану та фінансування, яке пов'язане із цим дослідженням. Ці витрати носять одноразовий характер, хоча потребують певних витрат капіталу, в складі загальної потреби в ньому, мають незначну питому вагу.

Стартовий капітал підприємства призначений для практичного

формування його активів. Подальше збільшення обсягів капіталу розглядається як форма розширення його діяльності та стосується формування його додаткових ресурсів.

Для визначення потреби в капіталі підприємства, з метою створення нового господарюючого суб'єкту, використовують такі методи: прямий та непрямий (рис. 2.1)

Рис. 2.1. Методи визначення потреби в капіталі підприємства, з метою створення нового господарюючого суб'єкту

Джерело: побудовано автором на основі [2].

Отже, розрахунок загальної потреби в капіталі для створення нового господарюючого суб'єкту на основі показника капіталомісткості продукції здійснюється за такою формулою:

$$Пк = Кп*ОР + ПРк$$

де, P_k – загальна потреба в капіталі для створення нового підприємства;
 K_p – показник капіталомісткості продукції (середньогалузевий або аналоговий);

O_p – запланований середньорічний обсяг виробництва продукції;

P_{P_k} – передстартові витрати та інші одноразові витрати капіталу, які пов'язані зі створенням нового підприємства.

3) Забезпечення оптимальності будови капіталу з погляду ефективного його функціонування. Формування будови капіталу пов'язане з урахуванням особливостей частин: власного та позикового капіталу [81].

Власний та позиковий капітал характеризується наступними особливостями (рис. 2.2):

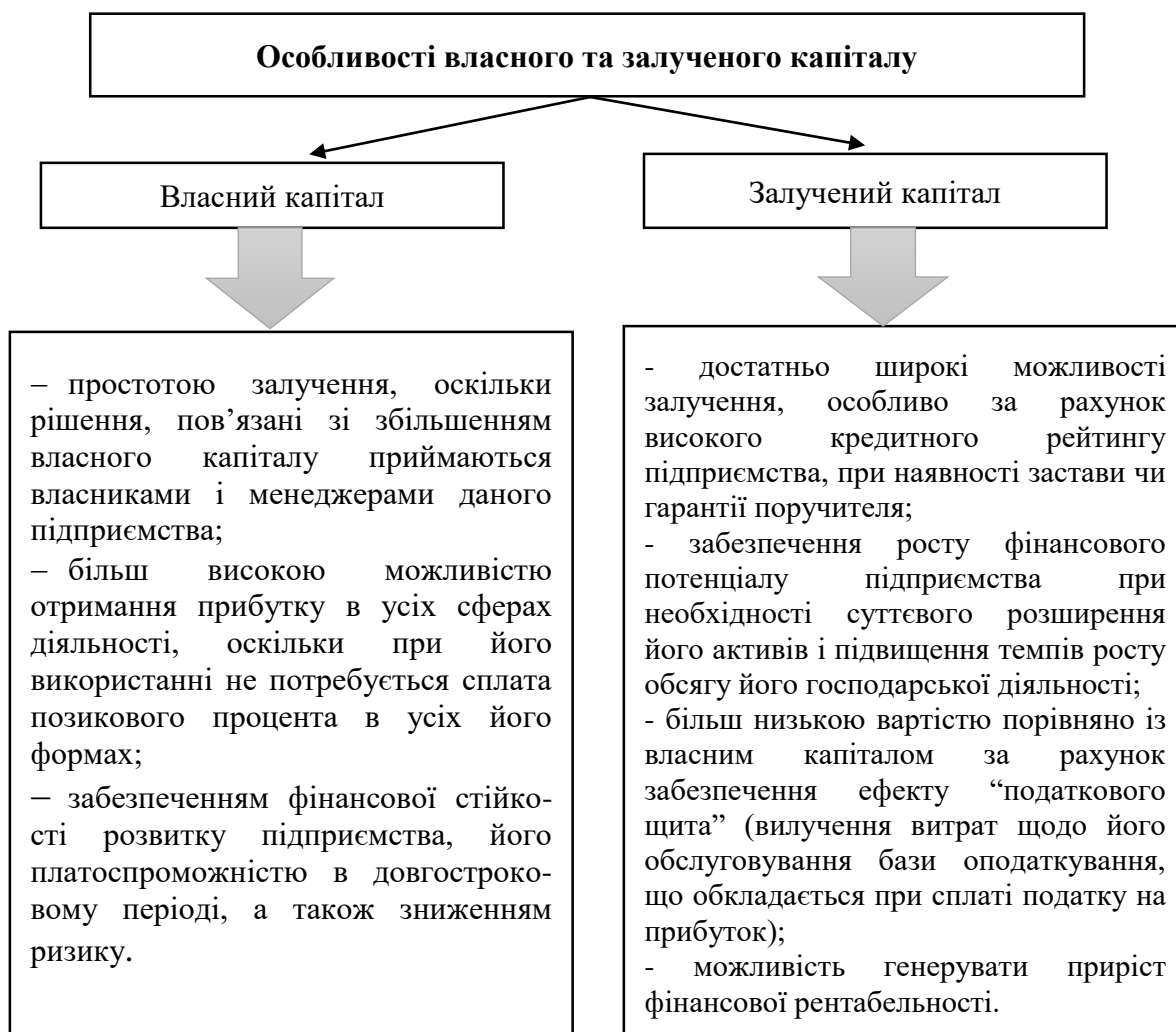

Рис. 2.2. Особливості власного та залученого капіталу

Джерело: побудовано автором на основі [34].

4) Забезпечення мінімізації затрат щодо формування капіталу з різних джерел – мінімізація здійснюється у процесі управління вартістю капіталу.

5) Забезпечення високоефективного використання капіталу у процесі господарської діяльності. Реалізація даного принципу здійснюється шляхом максимізації показника рентабельності власного капіталу за прийнятним для підприємства рівнем фінансового ризику.

Формування власного капіталу підприємств залежить від їх організаційно-правової форми, тобто на акціонерному товаристві, товаристві з обмеженою відповідальністю, приватному та державному підприємстві цей процес має ряд своїх особливостей.

Власний капітал підприємства формується за рахунок майна, яке може надходити у вигляді: будинків, споруд, обладнання та інших матеріальних цінностей, цінних паперів, права користування землею, водою, та іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права (в т.ч. на інтелектуальну власність), грошові кошти, у т.ч. в іноземній валюті. Простіше кажучи, вкладом можуть бути будь-які цінності, крім тих, що вилучені з вільного обігу або обмежені у ньому [76].

Початковий розмір зареєстрованого капіталу підприємства фіксується в статуті або установчому договорі, які в обов'язковому порядку подаються до органів влади під час державної реєстрації підприємства.

Контролюючі державні органи (фінансові, податкові), а також банки у взаємовідносинах постійно слідкують за розміром зареєстрованого капіталу кожного підприємства і за тим, щоб він був відповідним чином оплачений: адже замало лише задекларувати в статуті певний розмір зареєстрованого капіталу, необхідно вжити заходів для того, щоб кошти (або майно, нематеріальні активи) надійшли в розпорядження підприємства реально від усіх юридичних і фізичних осіб, що мають частки в зареєстрованому капіталі та є його власниками.

Залежно від виду та форми здійснення діяльності господарюючого суб'єкта законодавчо встановлено відповідний порядок утворення та зміни,

що можуть відбуватися у складі власного капіталу. Зміни у складі зареєстрованого капіталу підприємства мають бути документально оформлені (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Документування операцій з руху зареєстрованого капіталу
Джерело: побудовано автором на основі [26].

Після одержання свідоцтва про державну реєстрацію юридична особа стає на облік в органи статистики, Державної податкової служби, Пенсійного фонду, фондів соціального страхування, реєструється як платник ПДВ та формує свою облікову політику.

Механізм формування облікової політики на базовому підприємстві в частині власного капіталу можна представити наступним чином (рис. 2.4). Вплив зміни облікової політики на події та операції минулих періодів відображається у звітності: коригуванням сальдо нерозподіленого прибутку на початок звітного року; повторним наданням порівняльної інформації щодо попередніх звітних періодів. З врахуванням особливостей діяльності державного аграрного підприємства ФГ «Новосинявське», можна зробити висновок, що основними завданнями організації обліку власного капіталу є:

- 1) забезпечення достовірності облікових даних та узагальнення

інформації про стан і переміщення власного капіталу;

2) забезпечення контролю за правильністю і законністю формування складових власного капіталу;

3) забезпечення своєчасного, повного і правильного відображення розміру та всіх змін у структурі власного капіталу;

4) забезпечення контролю за раціональним розподілом прибутку до відповідних фондів;

5) забезпечення організації аналітичного обліку по рахунках власного капіталу з метою отримання своєчасної та достовірної інформації;

6) забезпечення правильного відображення в регістрах бухгалтерського обліку і фінансовій звітності операцій з власним капіталом [29].

Рис. 2.4. Основні положення облікової політики в частині обліку власного капіталу.

Джерело: побудовано автором на основі [29].

Таким чином, підприємствам для належного забезпечення та функціонування власного капіталу потрібно створити необхідні умови (організаційні, правові, методологічні), що дадуть можливість здійснювати облік та аналіз власного капіталу підприємства як за його складовими так і

загалом.

Інформаційною базою щодо узагальнення показників фінансово-господарської діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є бухгалтерський облік, який відображає всі процеси економічних перетворень, які відбуваються в Україні останнім часом [23].

У зв'язку із формування в нашій країні економічної моделі зі складною структурою, стрімко збільшилась кількість зацікавлених споживачів інформації щодо фінансового і майнового стану та результативних показників діяльності підприємств, яка узагальнюється та визначається в обліковій системі. Звідси, метою бухгалтерського обліку капіталу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації щодо залучення і розміщення капіталу та фінансових наслідків його використання у господарській діяльності для прийняття управлінських рішень .

Ефективне управління власним капіталом ФГ «Новосинявське» пов'язане з основними моментами сфери його фінансового розвитку. Це, в першу чергу, формування фінансових ресурсів та їх розподіл за основними напрямками господарської діяльності виробничого підприємства.

Базовою основою в процесі управління діяльністю будь-якого господарюючого суб'єкта, у тому числі ФГ «Новосинявське» є інформація, яка безпосередньо формується в обліковій системі. Звідси, первинні документи, в яких фіксується та узагальнюється інформація по операціях з переміщення власного капіталу, є основою для отримання облікових даних про наявність та переміщення всього капіталу .

Основні первинні документи, в яких відображається інформація з наявності та руху власного капіталу узагальнено в табл. 2.1.

Реєстрація інформації з обліку власного капіталу, як вже відзначалося вище, починається з дня реєстрації підприємства в державному реєстрі та припиняється з дня вибуття підприємства із державного реєстру, результатом чого може бути припинення діяльності, визнання банкрутом [58].

Відповідно до чинного законодавства України, зареєстрований

(пайовий) капітал базового підприємства повинен мати матеріальні цінності (будинки, споруди, обладнання, транспортні засоби, устаткування) не менше ніж 50%, а інші 50% формуються на рахунках в банку у вигляді грошових коштів. Тому, доцільно розглянути документальне оформлення внеску засновників до зареєстрованого статутного капіталу у вигляді основних засобів.

Таблиця 2.1

**Основні первинні документів, що застосовуються на підприємстві
для фіксації інформації з руху власного капіталу**

№ рах.	Назва рахунку та субрахунку	Назва первинного документу
40	Зареєстрований (пайовий) капітал	Статут підприємства, установчі документи
41	Капітал у дооцінках	Бухгалтерська довідка, Акт приймання-передачі основних засобів
42	Додатковий капітал	Акт приймання-передачі товарно-матеріальних цінностей, розрахунки та довідки бухгалтерії, статутні документи, накладні, накази по підприємству, виписки банку, протоколи засідання зборів акціонерів
43	Резервний капітал	Статутні документи, довідки та розрахунки бухгалтерії, рішення власника
44	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	Статутні документи, довідки та розрахунки бухгалтерії, рішення власника
45	Вилучений капітал	Документи, що використовуються для обліку операцій по рахунку 43 та 44
46	Неоплачений капітал	Установчі документи, довідки і розрахунки бухгалтерії, рішення власників, акти приймання-передачі ТМЦ, виписки банку, прибуткові касові ордери тощо

Джерело: побудовано автором на основі [70].

На об'єкт основних засобів, що прийнятий в експлуатацію, як внесок до зареєстрованого (пайового) капіталу ФГ «Новосинявське» складають Акт приймання-передачі основних засобів встановленої форми.

В даному Акті зазначається первинна вартість об'єкта та основні характеристики його технічного стану, суму нарахованого зносу і остаточну (залишкову) вартість. Додатком до Акту є технічна документація, яка відноситься до даного об'єкту. Незалежно від організаційно-правової форми

власності підприємства, облік основних засобів здійснюється в бухгалтерії за класифікаційними групами та у розрізі інвентарних об'єктів.

На кожний об'єкт основних засобів, що надійшов на базове підприємство, як внесок до зареєстрованого (пайового) капіталу призначають інвентарний номер, який наноситься на сам об'єкт і фіксується в усіх документах бухгалтерського оформлення, якими супроводжується переміщення даного об'єкта (Акт приймання-передачі, накладна на внутрішнє переміщення, інвентарна картка, інвентарний опис та ін.) [58].

Характеристика фактографічної інформації, яка застосовується у дослідному господарстві в обліку переміщення зареєстрованого капіталу, в частині основних засобів наведена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Фактографічна інформація, що використовується в обліку зареєстрованого капіталу в частині основних засобів

Назва первинного документу, облікового реєстру, форми звітності	Періодичність складання	Короткий зміст документа
Акт приймання-передачі основних засобів	При надходженні	Найменування об'єкта, місце знаходження, коротка характеристика об'єкта, технічні умови
Накладна на внутрішнє переміщення основних засобів	При переміщенні	Назва, кількість, вартість, сума
Інвентарна картка	Надходження	Кількість і вартість, облік на початок і кінець звітного періоду
Інвентарна картка	Раз на рік	№ картки, інвентарний №, найменування об'єкта
Виписка з особового рахунку в банку	Щоденно	Залишок на початок і кінець дня, оборот за день, відображення внеску у статутний капітал у вигляді грошових коштів
Звіт про фінансові результати ф.№ 2	Щоквартально	Фінансові результати, використання прибутку, затрати на виробництво
Баланс ф. №1	Щоквартально	Узагальнені дані про активи, капітал і зобов'язання

Джерело: побудовано автором на основі [23].

На досліджуваному підприємстві збільшення зареєстрованого капіталу у частині основних засобів у періоді, що досліджується, не відбулось.

Досліджуване підприємство використовує облікові реєстри, що передбачені для журнальної форми обліку з повною автоматизацією облікових робіт.

Формування аналітичних даних з обліку руху власного капіталу на досліджуваному підприємстві здійснюється шляхом групування однакових за економічним змістом показників первинних документів у оборотно-сальдових відомостях.

Інформаційне супроводження операцій, пов'язаних з формуванням та розміщенням капіталу, дозволяє здійснювати їх контроль і аналіз на всіх стадіях облікового процесу.

Певна частина власного капіталу ФГ «Новосинявське» у вигляді грошових коштів знаходиться на поточному рахунку в банку, ці кошти спрямовуються на розширення матеріально-технічної бази підприємства та збільшення оборотних активів. Базове підприємство займається виробничою діяльністю, тому майже вся сума оборотних коштів спрямовується на придбання сировинних ресурсів та забезпечення виробничого процесу.

В сучасних умовах здійснення бізнесу діюча система управління капіталом налічує великий перелік сучасних технологій і інструментів, які дають можливість вдало вирішувати основну мету функціонування підприємства – забезпечення зростання добробуту його власників на підставі збільшення його ринкової вартості [58].

Економічна інформація, що формується в системі рахунків бухгалтерського обліку про наявність та витрачання коштів власного капіталу підприємства, є важливим джерелом для управлінського персоналу, зовнішніх споживачів, зокрема інвесторів в частині отримання фінансового результату та розвитку підприємства у майбутньому.

2.2. Облік власного капіталу фермерських господарств

Згідно із Законом України [65] на фермерське господарство поширюється вимога обов'язкового ведення бухгалтерського обліку та

подання фінансової звітності. Фермерські господарства найчастіше є невеликими за розмірами і масштабами діяльності, оскільки утворюються членами однієї родини і відносяться до суб'єктів мікропідприємництва та малих підприємств. Тому і облік у фермерських господарствах має бути максимально спрощеним та скороченим. Разом з тим, облікова система фермерського господарства повинна надавати інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів фермерського господарства, та відповідати вимогам, що надані в. Отже, облікова інформація повинна бути повною, правдивою та неупередженою і формуватися за принципами обліку: обачність, повне висвітлення, автономність, послідовність, безперервність, нарахування та відповідність доходів і витрат, превалювання сутності над формою, історичної (фактичної) собівартості, єдиного грошового вимірника та періодичності.

Загалом, відповідно до Господарського кодексу України розрізняють підприємства залежно від форми власності, способу створення та наявності статутного капіталу, кількості працюючих та обсягу валового доходу, наявності та розміру в статутному капіталі іноземних інвестицій, пов'язаності з іншими підприємствами. Залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу виділяють: малі, середні та великі підприємства [16].

Малими (незалежно від форм власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні.

Великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суми, еквівалентної п'яти мільйонам євро за

середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні. Усі інші підприємства визнаються середніми.

Враховуючи особливості формування ринкових відносин в Україні та функціонування підприємств у сфері АПК, більшість підприємств відносяться до малих. Зокрема, в сфері аграрного бізнесу до них відносять фермерські господарства (ФГ), приватні підприємства (ПП), товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) [38].

Для початку діяльності необхідні кошти та ресурси. Фінансування діяльності підприємства починається з коштів та інших активів, які інвестували засновники, тобто його початкового капіталу.

Власник (приватна особа, колектив засновників, держава тощо) у момент організації (створення підприємства, організації, установи) вносить частину засобів у розмірі потреби. За рахунок цих джерел підприємство придбаває (або одержує) необхідні предмети для здійснення своєї діяльності [38].

Кошти, які потрібні на покриття витрат понад власні кошти, вони можуть у порядку кредиту взяти в банку та в порядку взаємних розрахунків — в інших підприємств, а також отримати за рахунок додаткового продукту, виробленого підприємством. Таким чином, джерелами утворення майна є:

- власні (постійні) кошти — власний капітал (право власності засновників);
- тимчасово залучені кошти — залучений капітал (позичені та суспільні кошти).

Власний капітал фермерського господарства - це частина в активах, яка залишиться після вирахування з нього зобов'язань. Його сума відображається в балансі, але то облікова, а не ринкова вартість. Вона залежить від методів оцінки активів і зобов'язань.

Співвідношення між капіталом і зобов'язаннями в різних підприємствах не однакове. Чим більшу частку займає власний капітал в активах підприємства, тим вища його незалежність. Власний капітал є основою для

здійснення діяльності підприємств. Він показує ступінь незалежності та впливу його власників на підприємство. Формується власний капітал за рахунок внесків власників та накопичення сум доходу від діяльності підприємства [38].

Джерелами власного капіталу є:

а) капітал, внесений його засновниками (пайовиками, акціонерами) без визначення терміну їх повернення (вкладений капітал):

- статутний капітал;
- пайовий капітал;
- додатковий вкладений (оплачений) капітал;

б) капітал, отриманий підприємством у результаті ефективної діяльності, що залишається в його розпорядженні (накопичений капітал):

- нерозподілений прибуток — капітал, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати частини прибутку у вигляді дивідендів засновникам (акціонерам);

- інший додатковий капітал — капітал, безоплатно отриманий підприємством від інших юридичних або фізичних осіб у вигляді необоротних активів, сформований у результаті дооцінки необоротних активів, тощо (дарчий капітал);

- капітал від переоцінки — додатковий капітал, сформований унаслідок дооцінки активів, яка здійснюється у випадках, передбачених чинним законодавством та відповідно до положень бухгалтерського обліку [38].

Крім вищезгаданих складових власного капіталу є ще:

• неоплачений капітал, який коригує (зменшує) власний капітал (зокрема, статутний і пайовий капітал) на суму ще не внесених засновниками внесків (паїв);

• вилучений капітал, який коригує (зменшує) власний капітал на вартість акцій, викуплених акціонерним товариством в акціонерів для їх подальшого перепродажу або анулювання.

Для суб'єктів малого підприємництва було запроваджено спрощений план рахунків бухгалтерського обліку який носить рекомендаційний, а не обов'язковий характер, згідно Інструкції № 291 [22 та 71].

Спрощений план рахунків побудовано на максимальній уніфікації із загальним Планом рахунків і фінансовою звітністю. На відміну від загального Плану рахунків, у спрощеному Плані рахунків передбачено тільки синтетичні рахунки, кількість яких дорівнює 25. При цьому облік і узагальнення інформації про забалансові активи і зобов'язання ведуться ФГ з використанням забалансових рахунків класу 0 «Забалансові рахунки», передбачені загальним Планом рахунків.

Згідно п. 5 наказу № 186, для забезпечення потрібної деталізації та аналітичності обліково-економічної інформації ФГ самостійно визначає субрахунки до рахунків спрощеного плану рахунків. При визначенні потрібної деталізації на рахунках спрощеного Плану рахунків бухгалтерського обліку для встановлення назв і кількості субрахунків підприємству слід виходити із складу показників фінансової звітності, потреб управління підприємством, можливостей реєстрів обліку, що використовуються підприємством, тощо [38].

Майно підприємств становлять виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства.

Для обліку елементів власного капіталу ФГ в бухгалтерському обліку використовують рахунки 40 «Власний капітал» спрощеного Плану рахунків (субрахунки 401 «Зареєстрований капітал», 402 «Пайовий капітал», 403 «Додатковий капітал», 404 «Резервний капітал», 405 «Вилучений капітал»; 406 «Неоплачений капітал») та рахунок 44 «Нерозподілений прибуток» в розрізі субрахунків: 441 «Прибуток нерозподілений»; 442 «Непокриті збитки»; 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» [71].

Відображення у бухгалтерському обліку операцій з капіталом повинно здійснюватися лише після ретельного аналізу суті операцій, що призводять до

змін в елементах капіталу. Перш за все, слід приділяти увагу господарськими операціями з отримання або передачі активів, зміни оцінки необоротних активів та визначенню фінансових результатів. Саме такі операції найчастіше призводять до змін у власному капіталі. Від характеру діючої на підприємстві облікової політики стосовно визнання доходів та втрат, оцінки активів значною мірою буде залежати, наскільки адекватно буде оцінений власний капітал підприємства [38].

Загальні визначення елементів власного капіталу набувають специфічних особливостей залежно від організаційної форми відповідного підприємства. Ці особливості зумовлені насамперед нормами законодавства, якими встановлено організаційні форми підприємств, та вимогами щодо порядку формування та руху власного капіталу цих підприємств.

Статутний капітал фермерського господарства - це капітал підприємства, зафіксований в його установчих документах підприємства, який складається з внесків, вкладів власників (засновників, учасників), оцінених за ринковою вартістю на момент створення суб'єкта господарювання, виражених в грошовій формі.

Правовий статус статутного капіталу визначає особливості його відображення в бухгалтерському обліку, які впливають на організацію аналітичного обліку, в основу побудови якого повинні бути покладені конкретні функції, які виконуються статутним капіталом. Зокрема, у ФГ формування статутного капіталу відбувається у формі складеного капіталу [65].

Складений капітал, це по суті – аналог статутного (зареєстрованого) капіталу для інших підприємств. Проте, є нюанси. Нормою ст. 3 Закону № 973 фермерське господарство може бути створене одним громадянином України або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї, відповідно до закону. Цю юридичну норму варто брати до уваги бухгалтеру, коли обліковують вклади учасників ФГ. Тобто серед учасників не може бути юридичних осіб або фізичних осіб не громадян України та громадян України,

які не є родичами. По суті, це сімейна фірма/ферма. Важливий нюанс: фермерське господарство підлягає державній реєстрації як юридична особа або фізична особа – підприємець (ФОП). Фермерське господарство діє на основі установчого документа (для юридичної особи - статуту, для господарства без статусу юридичної особи - договору (декларації) про створення фермерського господарства). В установчому документі зазначаються найменування господарства, його місцезнаходження, адреса, предмет і мета діяльності, порядок формування майна (складеного капіталу), органи управління, порядок прийняття ними рішень, порядок вступу до господарства та виходу з нього та інші положення, що не суперечать законодавству України (ст. 4 закону № 973). Отже, статутний (складений) капітал може бути лише в юридичній особі. Для ФОП така норма не встановлена [58].

Виходячи із вимог Господарського кодексу облік статутного капіталу ФГ ведеться з реєстрацією розміру статутного капіталу у статуті ФГ.

При цьому установчі документи ФГ мають обов'язково містити: дані про розмір зареєстрованого статутного капіталу; дані про розмір часток кожного з членів ФГ; розмір, склад і порядок внесення учасниками їх часток.

Особливістю правового регулювання створення і функціонування господарських товариств є жорсткі вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу і процедури зміни його розміру. В той же час у Законі України «Про фермерські господарства» немає жорстких вимог щодо розміру складеного капіталу. На наш погляд, слід було б зазначити мінімальний розмір складеного капіталу, у розмірі 50 мінімальних зарплат на день реєстрації [65].

Члени ФГ несуть відповідальність у межах їх вкладів. У випадках, передбачених установчими документами, учасники, які не повністю внесли вклади, відповідають за зобов'язаннями товариства також у межах невнесеної частини вкладу.

Для обліку та узагальнення інформації про стан і рух статутного капіталу ФГ призначений рахунок 401 «Статутний капітал», на кредиті якого

відображається збільшення статутного капіталу, на дебеті — його зменшення (вилучення). Кредитове сальдо на цьому рахунку повинне відповідати розміру статутного капіталу, зафіксованому в засновницьких документах підприємства [71].

Первісною вартістю внесених до статутного капіталу підприємства нематеріальних активів, запасів, основних засобів визначається їх справедлива вартість, узгоджена засновниками (учасниками) підприємства.

При внесенні в якості паю до власного (Статутного) капіталу фермерського господарства основних засобів складається бухгалтерські записи: дебет рахунку 10 „Основні засоби” та кредит рахунку 46 „Неоплачений капітал”; та дебет рахунку 46 „Неоплачений капітал”, кредит рахунку 40 „Зареєстрований капітал”.

Фактичне внесення коштів іншими засновниками відображають на дебеті рахунків 30 „Готівка”, або 31 „Рахунки в банках” і кредиті рахунку 46 „Неоплачений капітал”; та дебеті рахунку 46 „Неоплачений капітал” і кредиту рахунку 40 „Зареєстрований капітал”.

Відображення в бухгалтерського обліку цих операцій відобразимо в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Бухгалтерський облік внесків до статутного капіталу
фермерського господарства**

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Відображено заборгованість за внесками до статутного капіталу на дату реєстрації статуту	46	40
2	Передано будівлю за актом приймання-передачі	103	46
3	Передано майнове право користування земельною ділянкою за актом введення в господарський оборот	122	46
4	Нараховано амортизацію майнового права протягом строку користування земельною ділянкою	23	133
5	Повернено засновнику право користування земельною ділянкою	133	122
6	Фактичне внесення коштів іншими засновниками	30,31	46

Джерело: побудовано автором на основі [58].

Протягом року записи про рух власного капіталу як правило, не здійснюються, винятком є операції по дооцінці (уцінці) вартості майна, які оформляються записами:

1) на суму індексації балансової вартості основних засобів дебет рахунку 46 „Неоплачений капітал”, кредит рахунку 40 „Зареєстрований капітал”;

2) на суму дооцінки вартості основних засобів дебет рахунку 40 „Статутний капітал” кредит рахунку 46 „Неоплачений капітал”.

Зменшення власного капіталу відбувається при виході окремих засновників, чи при знищенні майна, яке зафіксоване у вступному балансі чи за установчими документами в Статутному капіталі. При цьому складаються такі проводки: дебет рахунку 40 „Зареєстрований капітал” та кредит рахунку 685 „Розрахунки з іншими кредиторами” - на частку учасника, що вибуває; дебет рахунку 685 „Розрахунки з іншими кредиторами” і кредитом рахунків 10 „Основні засоби”, 30 „Готівка”, 31 „Рахунки в банку” - на суму повернених основних засобів, грошей [58].

Аналітичний облік статутного капіталу ведеться в розрізі членів ФГ та видів внесків до статутного капіталу. В такому випадку облік власного капіталу ведеться за засновниками (учасниками) та видами капіталу безпосередньо у первинних документах (Інвентаризаційний опис, Статут та інші установчі документи), або у Відомості обліку розрахунків. Тут вказують перелік засновників з повним наведенням їх реквізитів як юридичних чи фізичних осіб та розмір внесків. Відмічають також форму, в якій робиться внесок: грошова, натуральна, нематеріальні активи тощо.

Неоплачений капітал — це сума заборгованості власників (учасників) за внесками до статутного капіталу.

Оцінка й визначення власного капіталу залежать від оцінки й визначення його активів і зобов'язань. Сума власного капіталу — це абстрактна вартість майна підприємства, яка не є його поточною або реалізаційною вартістю і тому не відображає поточну на даний час вартість прав власників фірми. На суму

власного капіталу впливають оцінка активів і кредиторська заборгованість, які використовуються в бухгалтерському обліку підприємства.

Власний капітал за рівнем відповідальності поділяють на:

- капітал, сума якого визначається в установчих документах, з обов'язковою державною реєстрацією і розмір якого не може бути меншим за встановлену законодавством суму;

- нереєстрований капітал — додатково вкладений капітал для ведення господарської діяльності підприємства [38].

Сума власного капіталу може збільшуватись в результаті збільшення вартості активів (наприклад, дооцінка внесених активів).

Додатковий капітал може бути вкладений і не вкладений.

До додаткового вкладеного капіталу ФГ відносять суми іншого вкладеного засновниками підприємства капіталу, які перевищують розмір статутного капіталу, суми інших вкладів і таке інше без рішень про зміни розміру статутного капіталу. Інший додатковий капітал (не вкладений) — це сума дооцінки необоротних активів; вартість необоротних активів, безплатно отриманих підприємством від інших юридичних чи фізичних осіб та інші види додаткового капіталу, потреба в якому виникає в процесі господарської діяльності підприємства .

Облік додаткового капіталу ведуть на субрахунку 403 «Додатковий капітал» спрощеного Плану рахунків, до якого в залежності від необхідності аналітичності інформації про склад додаткового капіталу можливо відкривати такі групи аналітичних рахунків: 403/1 «Емісійний Дохід»; 403/2 «Інший вкладений капітал»; 403/3 «Дооцінка активів»; 403/4 «Безоплатно одержані активи»; 403/5 «Інший додатковий капітал»; 403/6 «Фонд майна соціальної сфери та загального користування» [71].

У широкому розумінні до резервного капіталу належать усі складові капіталу, призначені для покриття можливих у майбутньому непередбачених збитків і втрат. У вузькому розумінні з резервним капіталом ідентифікується

капітал, який формується за рахунок відрахувань з чистого прибутку і відображений за статтею балансу «Резервний капітал».

Резервний капітал може використовуватись для покриття балансового збитку підприємства за звітний період, на виплату дивідендів при недостатності нерозподіленого прибутку, та на інші цілі, передбачені законодавством.

Розподіляючи прибуток, фермерське господарство повинно дотримуватись чинного законодавства, яким визначено, що ФГ має право створювати резервний (страховий) капітал у розмірі, що передбаченому його установчими документами, але не менше 25 % від розміру статутного капіталу (по аналогії з господарськими товариствами). Розмір щорічних відрахувань до резервного капіталу визначається установчими документами ФГ в розмірі не менше ніж 5 % прибутку після сплати податку на прибуток [38].

Кошти резервного капіталу перебувають у загальному обороті основних і обігових коштів підприємств і лише за збиткової діяльності підприємства кошти резервного капіталу бухгалтерською проводкою спрямовуються на їх покриття.

Облік резервного капіталу здійснюється на субрахунку 404 «Резервний капітал», який призначений для узагальнення інформації про стан та рух резервного капіталу підприємства, створеного відповідно до чинного законодавства та установчих документів, за рахунок нерозподіленого прибутку. Аналітичний облік резервного капіталу ведеться за його видами, джерелами їх утворення та напрямками використання [71].

Однією з найважливіших частин власного капіталу фермерського господарства є нерозподілений прибуток.

Наявність нерозподіленого прибутку свідчить, що активи підприємства будуть збільшені за рахунок операцій, за якими одержано прибуток. Кредитове сальдо рахунка «Нерозподілений прибуток» також не означає, що грошові кошти або будь-який інший конкретний вид активів реінвестовано в

підприємство. Прибуток вважається реінвестованим, якщо активи підприємства в цілому збільшились [38].

Головні принципи і напрями розподілу чистого прибутку закріплені його статутом. Фактично розподіл здійснюється відповідно до поточної та стратегічної політики, що визначається статутом ФГ. Завданням фінансового менеджменту у ФГ є пошук оптимальних шляхів розподілу прибутку. Як правило, одна частина прибутку використовується на виплату дивідендів, а друга — на розширення та оновлення виробництва, фінансові інвестиції, придбання нерухомості, створення та поповнення резервних фондів підприємства, соціальні програми, та преміювання працівників товариства тощо [38].

Облік нерозподілених прибутків та непокритих збитків, а також суми прибутку поточного та минулих років, що використаний у звітному році, ведеться на рахунку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». По кредиту рахунка відображається збільшення прибутку від усіх видів діяльності, по дебету — сума непокритого збитку та використання прибутку.

Рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» має такі субрахунки: 441 «Прибуток нерозподілений» — ураховується наявність та рух нерозподіленого прибутку звітного року. Сума прибутку може бути спрямована на поповнення статутного, резервного капіталу, покриття збитків чи виплату дивідендів. 442 «Непокриті збитки» — ураховується рух непокритих збитків минулого року. Їх списання здійснюють за рішенням уповноваженого органу за рахунок відповідних джерел: нерозподіленого прибутку, резервного чи додаткового капіталу, а в окремих випадках — статутного капіталу. 443 «Прибуток, використаний у звітному році» — ураховуються відрахування в резервний та інший капітал, необхідний для здійснення діяльності підприємства, нарахування дивідендів, виплати по облігаціях та інше використання прибутку в поточному періоді [71].

Кореспонденція бухгалтерських рахунків з обліку власного капіталу в ФГ «Новосинявське» наведено у таблиці 2.4.

**Кореспонденція бухгалтерських рахунків з обліку власного
капіталу в ФГ «Новосинявське»**

Зміст операцій		Дебет	Кредит
<i>Облік зареєстрованого капіталу</i>			
1	2	3	4
1.	Оголошено статутний капітал	46	40
2.	Відображено внески до статутного капіталу:		
	- грошовими коштами	30,31	46
	- виробничими запасами	20	46
	- малоцінними та швидкозношувальними предметами	22	46
	- основними засобами	10	46
3.	Відображено збільшення статутного капіталу в результаті продажу акцій за ціною, нижчою від їх номінальної вартості	421	40
4.	Відображено збільшення статутного капіталу за рахунок реінвестування доходів, нарахованих учасникам та засновникам товариства	671	40
5.	Відображено збільшення статутного капіталу за рахунок індексації балансової вартості основних засобів	423	40
6.	Відображено збільшення статутного капіталу за рахунок реінвестування прибутку	443	40
7.	Відображено зменшення статутного капіталу через викуп власних акцій у акціонерів з метою їх анулювання	40	451
<i>Облік додаткового капіталу</i>			
1.	Відображено збільшення статутного капіталу за рахунок додаткового капіталу	42	40
2.	Відображено суму готівки, що надійшла до каси в обмін на первісно розміщені акції і перевищує номінальну вартість таких акцій	30	421
3.	Відображено суму первісної дооцінки основних засобів	10	423
4.	Відображено суму перевищення збитку від продажу акцій над залишком емісійного доходу	44	421
5.	Відображено вартість основних засобів, безоплатно одержаних підприємством	152	424
<i>Облік резервного капіталу</i>			
1.	Відображено формування резервного капіталу відповідно до установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку	443	43
2.	Відображено використання резервного капіталу на покриття збитків підприємства	43	442
<i>Облік нерозподілених прибутків (непокритих збитків)</i>			
1.	Відображено використання прибутку на нарахування дивідендів власникам акцій	443	671
2.	Відображено списання непокритого збитку за рахунок пайового капіталу відповідно до статутних документів	41	442
3.	Відображено прибутки, отримані внаслідок діяльності підприємства	79	441
4.	Відображено збитки, отримані внаслідок діяльності підприємства	442	79

Джерело: побудовано автором на основі даних підприємства

Узагальнюючим обліковим регістром, в якому відображається облік формування та змін у власному капіталі, при застосуванні спрощеної форми бухгалтерського обліку є Відомість 5-М, розділ 4.

Отже, наявність та склад елементів власного капіталу, що відображаються в обліку залежить від організаційно-правової форми функціонування підприємства, а також періоду функціонування суб'єкта господарювання. Виходячи з цього, на початковому етапі (створення підприємства) до складу власного капіталу відносять статутний капітал, інший вкладений капітал, а в процесі функціонування з'являються інші складові, зокрема, накопичений додатковий капітал, нерозподілений прибуток, резервний капітал.

Все це вимагає ретельного аналізу операцій, пов'язаних з відображенням власного капіталу, із застосуванням спрощеного плану рахунків бухгалтерського обліку для забезпечення аналітичності інформації.

2.3. Проблеми та вдосконалення обліку власного капіталу

Ефективність діяльності господарюючого суб'єкту залежить від організації та ведення обліку власного капіталу, який має сприяти своєчасному наданню неупередженої інформації щодо виявлених резервів, поліпшення використання активів підприємства, економії ресурсів тощо. Вагомим елементом організації обліку також виступає розробка та затвердження розміру й структури власного капіталу, оскільки це вагомий інструмент управління підприємством, який є одним з вирішальних факторів впливу на ефективність функціонування підприємства. Одним із пріоритетних завдань обліку є достовірне та всеосяжне відображення в ньому та розкриття в фінансовій звітності інформації про капітал.

Обсяг власного капіталу є ваговою економічною категорією, оскільки вказує на платоспроможність підприємства. Особливістю цієї категорії є невизначеність власного капіталу з точки зору його місцезнаходження на

підприємстві. Тому питання щодо обліку власного капіталу є дуже актуальними і має потребу у подальшому удосконаленні.

Облік власного капіталу має досить велике значення з огляду на важливість даного виду капіталу для підприємства. У відповідності до розділу 1 Н(с)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань [50]. Таке визначення не відповідає на питання, які критерії мають застосовуватися для визнання окремих елементів власного капіталу. Відповідь на це питання дає більш розгорнуте визначення власного капіталу, яке відображає його економічний зміст.

Наказом МФУ № 627 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку» від 27.06.2013 р. внесено суттєві зміни до Плану рахунків та Інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженому Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291. Змінено назву рахунку 40 з «Статутний капітал» на «Зареєстрований (пайовий) капітал», відкрито нові субрахунки: 401 "Статутний капітал; 402 "Пайовий капітал"; 403 "Інший зареєстрований капітал"; 404 "Внески до незареєстрованого статутного капіталу. Змінено назву рахунку 41 з «Пайовий капітал» в «Капітал у дооцінках», цей рахунок призначений для обліку і узагальнення інформації про дооцінки (уцінки) необоротних активів і фінансових інструментів, які відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відображаються у складі власного капіталу і розкриваються у звіті про фінансові результати. [64].

Щодо гармонізації обліку до міжнародних стандартів фінансової звітності, то ми можемо зробити висновок, що відображення інформації про власний капітал в Україні принципово не відрізняється від міжнародних стандартів. Це зумовлено тим, що при формуванні Положень (стандартів)

бухгалтерського обліку фахівці керувалися МСФЗ. Відповідно до МСФЗ у звітності дещо звужений склад власного капіталу, так як вони носять рекомендаційний характер. У МСФЗ статті власного капіталу є згрупованими, а в Україні П(С)БО – деталізовані, що дає змогу в звітності чітко відобразити складові власного капіталу.

Міжнародні стандарти не надають однозначного – трактування власного капіталу. Деякі згадки щодо цього поняття містяться у МСФЗ № 1 – про розкриття інформації у звітності, у МСФЗ № 39 наведена класифікація фінансових інструментів, що інтерпретуються як капітал й зобов'язання, (МСФЗ 10) – надає інформацію щодо дивідендів, викуплених акцій тощо [42].

Як бачимо, стандарт, що регламентував би порядок обліку капіталу відсутній у міжнародній практиці. Відповідно цього немає у вітчизняних П(с)БО. Однак власний капітал є складним й багатогранним об'єктом, облік якого у вітчизняних реаліях потребує чіткої регламентації.

З метою покращення використання власних коштів на підприємстві пропонуємо механізм оптимізації власного капіталу підприємства (рис. 2.5).

Обрала концепція обліку статутного капіталу визначає, який баланс слід скласти для прийняття рішень управліннями. Вищенаведені пропозиції організації обробки інформації з обліку і аналізу власного капіталу забезпечують вдосконалення методології процесу обліку власного капіталу.

Для більш якісного ведення обліку власного капіталу підприємства вважаємо за доцільне впровадження системи внутрішнього аудиту. На підставі результатів вивчення первинних документів та аудиторських процедур внутрішній аудитор проводитиме аналіз за такими напрямками:

- аналіз складу і структури власного капіталу у суб'єкта підприємництва;
- оцінка ефективності використання власного капіталу;
- визначення факторів, які впливають на зміну величини власного капіталу;
- аналіз рентабельності власного капіталу.

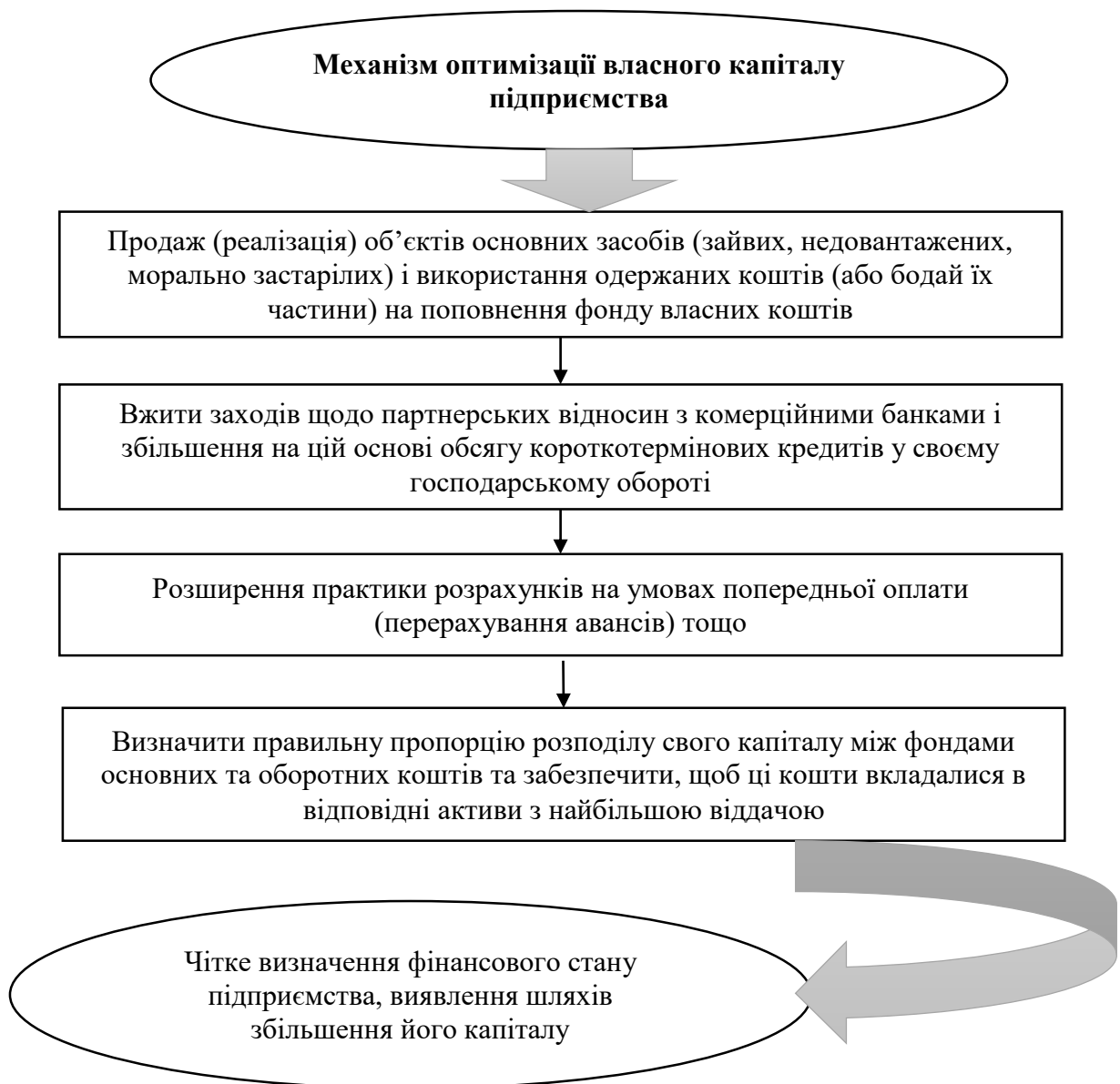

Рис. 2.5. Механізм оптимізації власного капіталу підприємства

На базі проведених процедур виявлені помилки і факти шахрайства необхідно згрупувати з метою встановлення їх суттєвості (з урахуванням об'єданого ефекту) і підготовки підсумкової аудиторської документації. Перелік виявлених помилок і фактів обману доцільно згрупувати в одному робочому документі. Для цього доцільно розробити робочий документ для проведення аудиту власного капіталу підприємства.

За результатами аудиту перевіряючий готує інформацію про перевірену сукупність для внесення її до Звіту клієнта, а також для складання висновку аудитора. Якщо аудитор не знайшов порушень чи знайшов порушення, які не

впливають на законність функціонування, не завдають шкоди державі, засновникам чи акціонерам, то він фіксує факти перевірки в аналітичній частині аудиторського висновку. При цьому аудитор має право пропонувати видати перевірену під сукупність позитивний внесок. Якщо аудитор знайшов порушення, які впливають на законність функціонування чи завдають шкоди державі, засновникам чи акціонерам, то він фіксує всі факти в аналітичній частині аудиторського висновку. Якщо порушення не виправлені, то аудитор не має права видати позитивний внесок [58].

Отже, підкреслимо, що оптимізація обліку власного капіталу є головною складовою успішного функціонування підприємства, максимізації його прибутків, усунення зайвих статей витрат в процесі розподілу прибутку між учасниками. Тому можна зробити висновок, що облік власного капіталу має важливе значення з огляду на те, що він використовується кредитором для оцінювання кредитоспроможності підприємства.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Значення, завдання та джерела аналізу власного капіталу

Показником діяльності підприємства є його фінансовий стан який відображає всю інформацію про того чи іншого суб'єкта господарювання, що функціонує на території держави. Нині на території України є дуже велика інфраструктура підприємств яка виготовляє та забезпечує послуги особам які того потребують. Але головним фактором в економіці держави це є фінанси підприємств які використовуються та формуються цими підприємствами.

Одним із найважливіших напрямків фінансового аналізу, що має проводитися керівництвом або спеціальними підрозділами підприємства, є аналіз власного капіталу та ефективність його використання, як головного джерела фінансування діяльності підприємства. Саме на основі результатів такого аналізу є керівництво приймає рішення щодо ефективності тих чи інших видів господарської діяльності, рішення про доцільність розвитку напрямків виробництва, про прибутковість видів продукції, що показує необхідність дослідження різних методик аналізу і визначає актуальність обраної теми [27].

Власні і позичкові кошти розподіляються на кошти тривалого і короткотермінового використання. За коштами короткотермінового використання слід здійснювати постійний оперативний контроль, який забезпечуватиме їх своєчасне повернення та оперативну мобілізацію в господарському обороті підприємства.

Кошти тривалого використання називають постійним капіталом, у який входять власний капітал і довготермінові позичкові кошти. Всякий позичковий капітал має термін повернення і тому підлягає оновленню, а, отже, перебуває у постійному русі. Крім цього, до складу власних коштів входять резерви, які становлять їхню найбільш рухому частину.

Мета аналізу власного капіталу полягає в оцінці структури і динаміки джерел формування капіталу, а також у визначенні впливу на фінансовий стан підприємства капіталу, що додатково залучається.

У процесі аналізу власного капіталу необхідно вирішити наступні завдання:

- оцінка умов функціонування суб'єкта господарювання;
- здійснити загальну оцінку складу і структури власного капіталу підприємства;
- проаналізувати ефективність використання власного капіталу;
- проаналізувати оборотність капіталу;
- здійснити аналіз прибутковості власного капіталу;
- установити фактори зміни показників, складу, структури та ефективності використання власного капіталу;
- оцінити зміни, що відбулися, у пасиві балансу з погляду підвищення рівня фінансової стабільності підприємства;
- обґрунтувати оптимальний варіант співвідношення власного і позикового капіталу;
- проаналізувати кредиторську заборгованість підприємства;
- пошук шляхів нарощування капіталу, підвищення рівня його віддачі і зміцнення фінансової стійкості підприємства.

Розглянуті завдання аналізу власного капіталу підприємства тісно взаємозв'язані, хоча деякі з них підпорядковані різноспрямованим цілям управління (наприклад, забезпечення умов досягнення максимальної доходності капіталу та мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з його формуванням; формуванням достатнього обсягу капіталу і забезпечення постійної рівноваги підприємства в процесі його розвитку тощо). Тому в процесі формування власного капіталу підприємства окремі задачі аналізу мають бути узгоджені між собою і вирішуватися з позиції оптимальності для найбільш ефективного реалізації головної мети управління [27].

Структурно-логічна модель методики аналізу капіталу за визначеними

напрямами та виділеними для кожного з них показниками і методами їх дослідження, представлена на рис. 3.1.

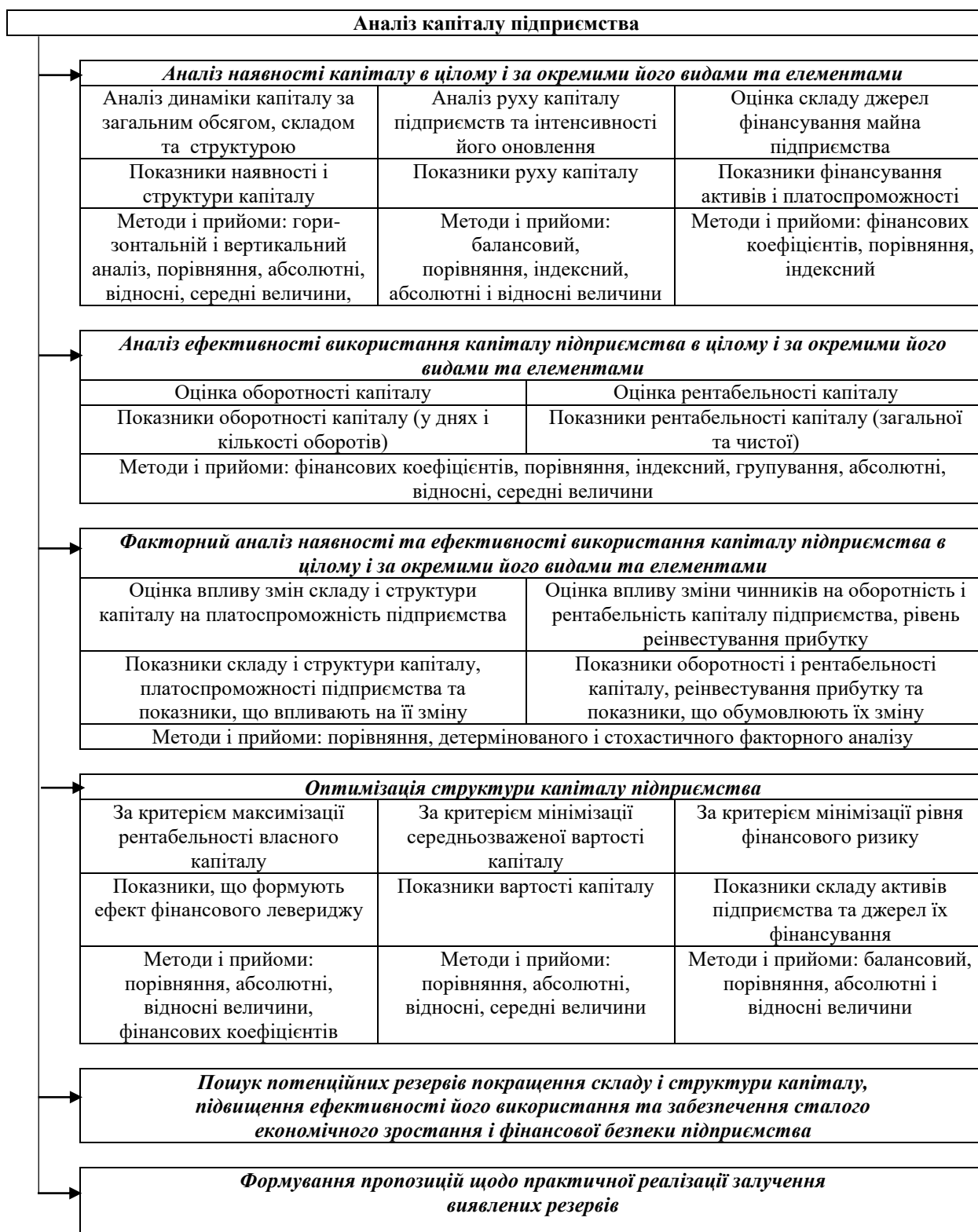

Рис. 3.1. Структурно-логічна модель методик аналізу капіталу підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [83]

Як бачимо, початковим етапом аналізу капіталу, який доцільно розпочинати в ФГ «Новосинявське» може бути аналіз його наявності в цілому

і за окремими видами та елементами капіталу. Він спрямований на аналіз динаміки капіталу підприємства за загальним обсягом, складом та структурою; аналіз руху капіталу; оцінку складу джерел фінансування майна підприємства.

Аналіз динаміки капіталу ФГ «Новосинявське» за загальним обсягом, складом та структурою доцільно здійснювати за допомогою методів вертикального і горизонтального аналізу, він припускає зіставлення даних балансу щодо капіталу підприємства і окремих його складових на кінець і початок звітної періоду. Горизонтальний аналіз дозволяє визначити зміни обсягу і складу капіталу за звітний період, а вертикальний – його структурні зміни.

Після з'ясування змін обсягу, складу і структури капіталу підприємства оцінюється його рух за звітний період у розрізі надходження і вибуття власного капіталу.

Слід зазначити, що даному напряму дослідження не приділяється належної уваги у сучасній спеціальній літературі, але він є дуже важливим, оскільки дозволяє оцінити інтенсивність оновлення капіталу підприємства.

В зв'язку з цим для характеристики руху капіталу підприємства пропонуємо використовувати абсолютні і відносні показники. Аналіз інтенсивності оновлення капіталу підприємства слід здійснювати також в динаміці шляхом порівняння фактичних даних абсолютних і відносних показників руху капіталу з даними попереднього періоду [46].

В процесі аналізу руху капіталу підприємства особливу увагу слід приділяти дослідженню змін капіталу в частині кредиторської заборгованості, оскільки її обсяг та якісний склад визначають фінансову стійкість, а її рух – стан платіжної дисципліни підприємства. Рух кредиторської заборгованості оцінюється на підставі показників виникнення і погашення зобов'язань та їх зміни за період (в цілому і у розрізі видів кредиторської заборгованості). Далі виявляють невиправдану кредиторську заборгованість та оцінюють її динаміку. Для відстеження змін простроченої заборгованості за даними

відомості обліку розрахунків з постачальниками слід розглянути залишок зобов'язань на кінець звітного періоду за строками утворення не виправданої заборгованості (строк оплати не настав, не оплачені у строк від 1 до 30 днів, від 31 до 90 днів, від 91 до 180 днів і більш ніж пів року), а також встановити причини неплатежів [27].

Наступним етапом аналізу капіталу ФГ «Новосинявське» може бути оцінка ефективності його використання в цілому і за окремими видами та елементами капіталу. Така оцінка на кількісному рівні зазвичай може бути зроблена за двома напрямками:

- оцінка рівня ефективності використання капіталу підприємства (в цілому і за окремими його видами);
- оцінка ступеня виконання плану і динаміки основних показників, що забезпечують підприємству прийнятні темпи економічного зростання.

За першим напрямком оцінку ефективності використання капіталу ФГ «Новосинявське» пропонується здійснювати на підставі обчислення методом фінансових коефіцієнтів показників оборотності (в днях і кількості оборотів) і рентабельності капіталу підприємства. За другим – на підставі зіставлення темпів зміни основних економічних показників господарювання та величини капіталу, авансованого в активи підприємства.

В рамках запропонованої методики аналізу капіталу ФГ «Новосинявське» (рис. 3.1) доволі важливим напрямом є оптимізація структури капіталу. Аналіз сучасної вітчизняної і зарубіжної літератури в цій сфері виявив:

- єдність думок науковців відносно визначення структури капіталу підприємства як співвідношення власного і позикового капіталу;
- використання трьох критеріїв для вибору оптимальної структури капіталу: а) максимізації рентабельності власного капіталу; б) мінімізації середньозваженої вартості капіталу; в) мінімізації рівня фінансового ризику;
- застосування механізму фінансового левериджу і визначення його ефекту (у вигляді максимального рівня додаткового прибутку на власний

капітал, який отримує підприємство за умови додаткового залучення позикового капіталу у господарську діяльність) для обґрунтування структури капіталу за критерієм максимізації рентабельності власного капіталу;

– диференційований вибір джерел фінансування різних складових частин активів підприємства і залежність оптимальної структури капіталу, що визначається за критерієм мінімізації ризику, від обраної на підприємстві політики фінансування активів і схильності керівництва до ризику;

– існування різних підходів до формування складових власного і позикового капіталу підприємства, що пояснюються існуючими концепціями структури капіталу та розширенням можливостей їх практичного застосування;

– здійснення оптимізаційних розрахунків структури капіталу на підставі системи показників фінансового левериджу, вартості капіталу та складу активів підприємства і джерел їх фінансування [67].

Слід зазначити, що питання оптимізації структури капіталу підприємства і підготовки інформації з цього приводу для управління є першочерговими. Вони набувають особливої актуальності в сучасних умовах, коли майже кожне підприємство може для розширення обсягів діяльності вдаватися до формування активів за рахунок коштів, що надає фінансовий ринок. Відтак, потребуються поглиблені наукові дослідження з приводу доцільності використання і адаптації діючих підходів чи розробки власних до оптимізації структури капіталу ФГ «Новосинявське». Завершуватися аналіз капіталу має пошуком і впровадженням в практичну діяльність ФГ «Новосинявське» потенційних резервів покращення складу і структури джерел фінансування активів, підвищення ефективності використання капіталу та забезпечення сталого економічного зростання й фінансової безпеки підприємства. Основу пошуку даних резервів складають результати факторного аналізу, а заходи з їх практичної реалізації обумовлюватимуться загальною політикою управління, що відповідає обраній стратегії розвитку підприємства [46].

В контексті забезпечення ефективної взаємодії підсистеми аналізу в

системі обліково-аналітичного забезпечення управління ФГ «Новосинявське» та інтеграції руху інформаційних потоків важливою є якісна організація аналітичного процесу та відповідне його технічне забезпечення. Під організацією аналізу капіталу слід розуміти взаємозалежну сукупність його внутрішніх структурних служб і підрозділів, які цілеспрямовано упорядковують й удосконалюють аналітичний процес, розробляють й приймають управлінські рішення щодо капіталу й несуть відповідальність за результати цих рішень.

Зміст системи цілеспрямованих дій щодо впорядкування й удосконалення аналітичного процесу визначається технологічними етапами (підготовчий, основний, заключний), і закріплюється відповідним внутрішнім регламентом – програмою аналізу. Програма аналізу по суті являє собою основні напрями аналітичних досліджень капіталу, які були розглянуті вище і представлені у вигляді структурно-логічної моделі методики аналізу капіталу ФГ «Новосинявське». Сьогодні проведення аналізу неможливо уявити без сучасних технічних засобів і відповідного програмного забезпечення. Як показали проведені дослідження, спеціальна комп'ютерна програма для аналізу капіталу підприємства відсутня справедливо зазначає І.Т. Райковська, обмежуються використанням тільки даних фінансової звітності підприємства і можуть застосовуватися в процесі аналізу фінансового стану та використання ресурсної бази підприємства [66].

Розглянуті вище об'єкт, мета, напрями і завдання, методичні принципи, функції, система показників, методи і прийоми дослідження, організаційне та технічне забезпечення аналізу капіталу з позиції реалізації системного підходу аналітичних досліджень формують концептуальну модель аналізу капіталу в системі управління підприємства роздрібною торгівлі (рис. 3.2).

Для задоволення потреб управління капіталом на ФГ «Новосинявське» доцільно створити окремий модуль, який може функціонувати в операційному середовищі Windows як додаток до Excel, і використовувати в повному обсязі всі його можливості

Особливістю цього модуля буде: забезпечення аналітичною інформацією персоналу, що приймає рішення з управління капіталом на

Об'єкт	Капітал підприємства (в цілому, за джерелами та формами залучення)
Мета	Об'єктивна оцінка, встановлення причини змін та пошук потенційних можливостей (резервів) покращення складу і структури капіталу підприємства, підвищення ефективності його використання для забезпечення сталого економічного зростання, цінності та вартості підприємства, а також розробка заходів з їх практичної реалізації і формування альтернативних пропозицій для вибору і прийняття
Принципи	Науковості, системності, комплексності, дослідження в динаміці, встановлення основної мети, конкретності та практичної корисності
Функції	Оціночна, діагностична, пошукова
Напрями аналізу	<ul style="list-style-type: none"> – аналіз наявності капіталу в цілому і за окремими його видами та елементами; – аналіз ефективності використання капіталу підприємства в цілому і за окремими його видами та елементами; – факторний аналіз наявності та ефективності використання капіталу підприємства; – оптимізація структури капіталу підприємства; – пошук потенційних резервів покращення складу і структури капіталу, підвищення ефективності його використання та забезпечення сталого економічного зростання і фінансової безпеки підприємства; – формування пропозицій щодо практичної реалізації залучення виявлених резервів.
Система показників	<ul style="list-style-type: none"> – показники наявності і структури капіталу; – показники руху капіталу; – показники фінансування активів і платоспроможності; – показники оборотності капіталу (у днях і кількості оборотів); – показники рентабельності капіталу (загальної та чистої); – показники, що формують ефект фінансового левериджу; – показники вартості капіталу; – показники складу активів підприємства та джерел їх фінансування.
Методи і прийоми дослідження	Абсолютні і відносні величини, середні величини, балансовий метод, індексний метод, прийом групування, вертикальний аналіз, горизонтальний аналіз, порівняльний аналіз, трендовий аналіз, метод фінансових коефіцієнтів, механізм фінансового левериджу, шаховий баланс, методи детермінованого і стохастичного факторного аналізу
Організаційне забезпечення	Структурні підрозділи підприємства, план і програма аналізу, відповідальні підрозділи та виконавці
Технічне забезпечення	Технічні засоби, програмні продукти, методичні матеріали, технологічний процес обробки даних

Рис. 3.2. Концептуальна модель методики аналізу капіталу ФГ Новосинявське»

Джерело: побудовано автором на основі [67].

підставі даних за ряд звітних періодів і прогнозних показників фінансової звітності; моделювання і прогнозування показників наявності, складу та структури капіталу підприємства, ефективності його використання; виявлення та кількісна оцінка причин зміни оборотності та рентабельності капіталу; проведення оптимізаційних розрахунків його структури тощо.

Представлена модель дозволить: ефективно організувати аналітичний процес оцінки наявності та ефективності використання капіталу підприємства, оптимізації його структури; забезпечити наукове обґрунтування пошуку резервів покращення складу і структури капіталу підприємства, підвищення ефективності його використання для забезпечення сталого економічного зростання, цінності та вартості підприємства; розробляти заходи з практичної реалізації виявлених резервів і формувати альтернативні пропозиції для вибору і прийняття раціональних управлінських рішень[27].

Основними джерелами інформації для аналізу формування і розміщення капіталу підприємства в ФГ «Новосинявське» є Баланс та Звіт про фінансові результати. На підприємствах, що складають загальну звітність, а не спрощену, ще й також можуть слугувати Звіт про рух грошових коштів та Звіт про власний капітал, Примітки до фінансової звітності, інші форми звітності, дані первинного й аналітичного бухгалтерського обліку, що розшифровують і деталізують окремі статті балансу [67].

У балансі відображаються активи, зобов'язання та власний капітал підприємства. У випадках, передбачених нормативно-правовими актами, складається окремий баланс. Для складання окремого балансу дані первинних документів про господарські операції філій, представництв, відділень та інших відокремлених підрозділів, виділених підприємством на окремий баланс, а також про господарські операції, які відповідно до законодавства підлягають відображенню в окремому балансі, заносяться до окремих (відкритих для цього відокремленого підрозділу або для відображення господарських операцій з певної діяльності підприємства) реєстрів бухгалтерського обліку. За даними окремих реєстрів бухгалтерського обліку складаються окремий

баланс і відповідні форми фінансової звітності щодо зазначених господарських операцій. Показники окремого балансу і відповідних форм фінансової звітності включаються до балансу і відповідних форм фінансової звітності підприємства. Особливості складання окремого балансу спільної діяльності визначаються національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності. При складанні балансу та відповідних форм фінансової звітності підприємств з урахуванням показників окремого балансу та відповідних форм окремої фінансової звітності інформація про внутрішньогосподарські розрахунки (взаємні зобов'язання у рівній сумі) не наводиться [46].

Отже, аналіз складу, структури та ефективності використання власного капіталу підприємств – це, на наш погляд, спосіб накопичення, порівняння, трансформації і використання інформації бухгалтерського обліку та звітності, який має на меті: оцінити поточний і перспективний фінансовий стан підприємства, тобто використання власного капіталу; обґрунтувати можливі і прийнятні темпи розвитку підприємства з позиції забезпечення їх джерелами фінансування; виявити доступні джерела засобів, оцінити раціональні способи їх мобілізації; виявити усі можливі ризики при використанні позикових джерел фінансування; обґрунтувати процеси та алгоритм оптимізації структури капіталу; спрогнозувати становище підприємства на ринку капіталів. Такий аналіз проводиться за допомогою різних типів моделей, що дозволяють структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками.

3.2. Аналіз власного капіталу ФГ «Новосинявське»

Основними методами аналізу капіталу підприємства є вертикальний і горизонтальний. Вони застосовуються до аналізу балансу, а також метод фінансових коефіцієнтів.

Основні питання, які необхідно з'ясувати при аналізі капіталу підприємства:

1. Загальна оцінка структури капіталу.
2. Аналіз складу і динаміки позикових коштів.
3. Аналіз джерел капіталу підприємства.
4. Аналіз основних коефіцієнтів, що характеризують стан капіталу підприємства.
5. Аналіз структури капіталу підприємства.
6. Аналіз динаміки капіталу підприємства [46].

При аналізі джерел формування майна господарюючого суб'єкту повинні бути розглянуті абсолютні і відносні зміни у власних і позикових коштах підприємства.

При цьому необхідно визначити:

Які кошти (власні чи позикові) є основним джерелом формування сукупних активів підприємства ?

Як змінюється власний капітал (фактичний, за мінусом збитків і заборгованості засновників) і його частка у балансі підприємства за період, що аналізується?

- 1) Збільшення сприяє росту фінансової стійкості підприємства.
- 2) Зниження сприяє зниженню фінансової стійкості підприємства.

Як змінилася частка позикових засобів у сукупних джерелах утворення активів, про що це свідчить?

– збільшилася, що може свідчити про посилення фінансової нестійкості підприємства і підвищенні ступеня його фінансових ризиків.

– зменшилася, що може свідчити про підвищення фінансової незалежності підприємства.

– не змінилася [47].

Про що може свідчити скорочення (збільшення) величини резервів, фондів і прибутку підприємства?

У цілому, збільшення резервів, фондів і нерозподіленого прибутку може бути результатом ефективної роботи підприємства.

У цілому, скорочення резервів, фондів і нерозподіленого прибутку може

свідчити про падіння ділової активності підприємства.

Як за аналізований період змінилася структура власного капіталу, на які складові припадала найбільша питома вага?

Які зобов'язання переважають у структурі позикового капіталу (довгострокові чи короткострокові)? Як змінилися довгострокові зобов'язання за аналізований період?

Аналіз структури фінансових зобов'язань дає відповідь на питання чи підвищився знизився ризик втрати фінансової стійкості підприємства.

Перевага короткострокових джерел у структурі позикових засобів є негативним фактом, що характеризує погіршення структури балансу і підвищення ризику втрати фінансової стійкості.

Перевага довгострокових джерел у структурі позикових засобів є позитивним фактом, що характеризує поліпшення структури балансу і зменшення ризику утрати фінансової стійкості [46].

Які зобов'язання переважають у структурі комерційної кредиторської заборгованості на початок і на кінець аналізованого періоду?

Як змінилися за аналізований період короткострокові зобов'язання перед бюджетом, перед постачальниками і підрядниками, з оплати праці, зі страхування, з векселів виданих, із внутрішніх розрахунків, з одержаних авансів?

Збільшення суми отриманих авансів може бути позитивним моментом.

Зменшення суми отриманих авансів може бути негативним моментом.

Які види короткострокової заборгованості в аналізованому періоді характеризуються найбільшими темпами росту? [47].

Негативним моментом є висока частка заборгованості (більш 60 %) перед бюджетом, оскільки затримки відповідних платежів викликають нарахування пенею, процентні ставки по якій досить високі. Крім того, підвищується імовірність банкрутства. Негативним моментом є висока частка (більш 60%) заборгованості перед позабюджетними фондами.

Класифікація, порядок розрахунку та методи оцінки показників, що

характеризують стан використання капіталу підприємства.

Для аналізу капіталу підприємства можуть застосовуватися фінансові коефіцієнти:

- коефіцієнт захисту власного капіталу;
- коефіцієнт ризикну власного капіталу;
- коефіцієнт захисту зареєстрованого капіталу;
- коефіцієнт розвитку підприємства самофінансуванням;
- коефіцієнта оборотності власного капіталу;
- коефіцієнта рентабельності власного капіталу [87].

Проведемо аналіз власного капіталу в досліджуваних підприємствах.

В таблиці 3.1. представлено склад та структуру власних та залучених джерел фінансування майна в досліджуваних підприємствах.

Дані таблиці 3.1 свідчать, що джерела формування майна підприємства зросли за період дослідження на 46365,9 тис. грн. Власний капітал ФГ «Новосинявське» збільшився на 27379,4 тис. грн, і на кінець 2021 року становив – 50749,1 тис. грн., а позиковий – на 18986,5 тис. грн. і на кінець 2021 року становив – 18986,5 тис. грн.

Таблиця 3.1

**Склад та структура джерел фінансування майна ФГ
«Новосинявське»**

Показник	2019	2020	2021	Зміна (+,-)
Джерела формування майна, тис. грн.	23369,7	37613,8	69735,6	46365,9
Власний капітал, тис. грн.	23369,7	29677,6	50749,1	27379,4
в % до майна	100,0	78,9	72,8	-27,2
Залучені кошти, тис. грн.	-	7936,1	18986,5	18986,5
в % до майна	-	21,1	27,2	27,2

Динаміка змін власного та залученого капіталу в досліджуваному підприємстві протягом 2019-2021 років ми можемо також спостерігати на рис. 3.3.

В структурі джерел фінансування підприємства переважає власний капітал. Так, його значення за період дослідження коливається в межах 100-72,8 %. В цілому частка власного капіталу зменшилась протягом 2019-2021

років на 27,2 %.

Значення позикового капіталу за період дослідження коливається в межах 0-27,2 %. В цілому частка залученого капіталу зростає протягом 2019-2021 років на 27,2 %.

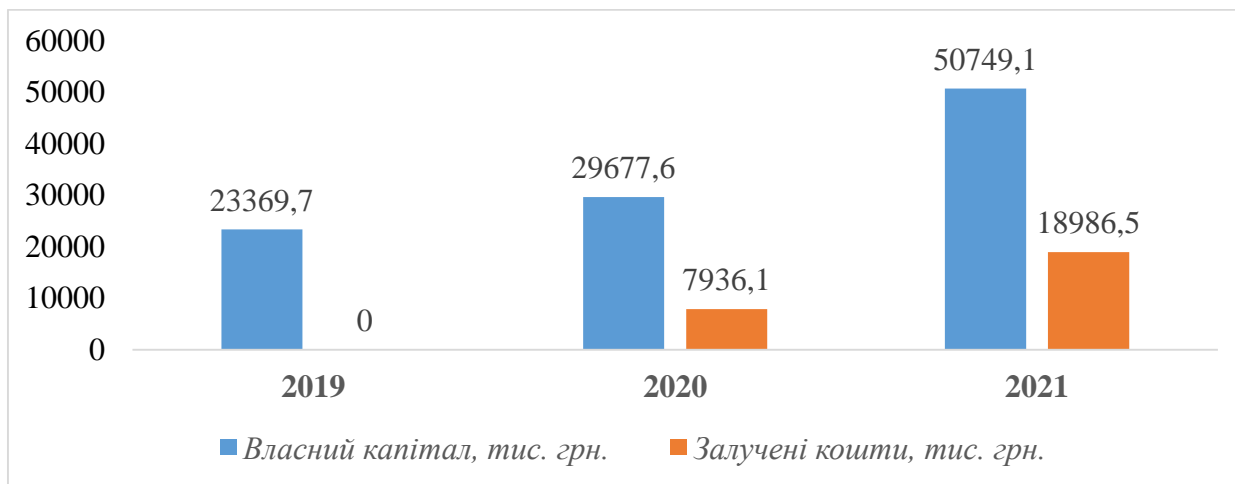

Рис. 3.3. Динаміка змін власного та залученого капіталу в ФГ «Новосинявське» протягом 2019-2021 років.

Дивлячись на дані зміни необхідно зазначити, частка власного капіталу у джерелах фінансування досить значна і це свідчить про фінансову незалежність від залучених та позикових джерел. В 2019 році, взагалі, частка власного капіталу становила 100 %.

Динаміка змін частки власного та залученого капіталу в досліджуваному підприємстві за період 2019-2021 років ми можемо також спостерігати на рис. 3.4.

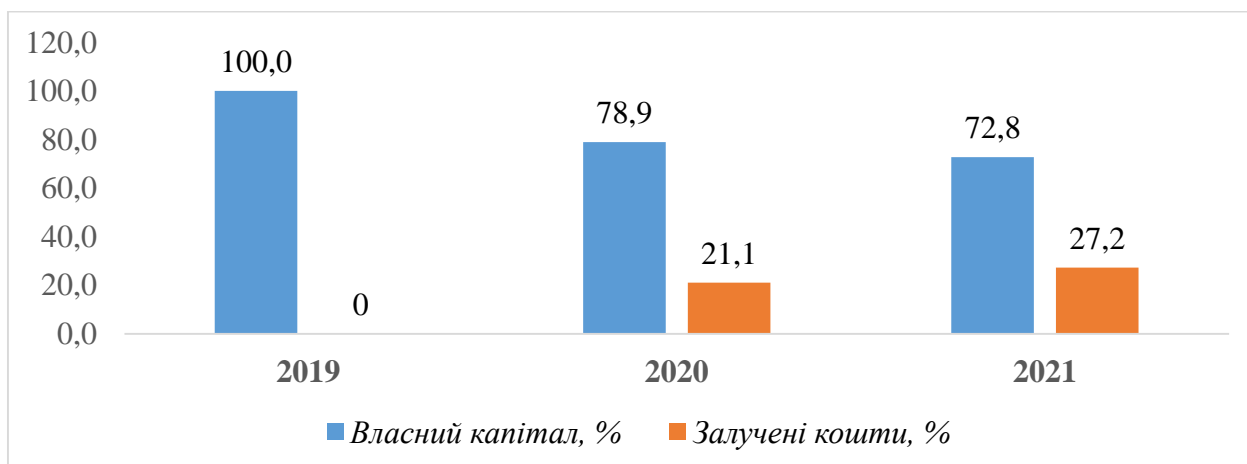

Рис. 3.4. Динаміка змін частки власного та залученого капіталу в ФГ «Новосинявське» протягом 2019-2021 років.

Дослідимо склад і структуру самого власного капіталу в досліджуваному підприємстві.

З таблиці 3.2. видно що на підприємстві ФГ «Новосинявське» наявні такі види власного капіталу: зареєстрований (пайовий) капітал та нерозподілений прибуток. Зареєстрований (пайовий) капітал в 2019 та 2020 роках не змінювався та становив 0,1 тис. грн., а в 2021 році зріс на 44,9 тис. грн. і становив 45 тис. грн.

Нерозподілений прибуток підприємства зріс за період дослідження на 27334,5 тис. грн.

Найбільша питома вага за всі роки припадає на нерозподілений прибуток і коливається в межах 99,99 % - 99,91 %. Зовсім незначна частка припадає на зареєстрований (пайовий) капітал. Вона коливається в межах 0,0004 % - 0,0887 %.

Таблиця 3.2

Склад та структура власного капіталу ФГ «Новосинявське»

Складові власного капіталу	2019 року		2020 року		2021 року		Відхилення 2019/2021	
	сума, тис.грн.	питома вага%	сума, тис.грн.	питома вага%	сума, тис.грн.	питома вага%	абсолютне	за питомою вагою
Зареєстрований (пайовий) капітал	0,1	0,0004	0,1	0,0003	45,0	0,0887	44,9	0,0882
Додатковий капітал	-	-	-	-	-	-	-	-
Резервний капітал	-	-	-	-	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток	23369,6	99,9996	29677,6	99,9997	50704,1	99,9113	27334,5	-0,0882
Неоплачений капітал	-	-	-	-	-	-	-	-
Всього власного капіталу	23369,7	100,0	29677,7	100,0	50749,1	100,0	27379,4	X

Для систематизації інформації про захищеність та ефективність використання власного капіталу підприємства розраховують окремі показники ділової активності та рентабельності.

Загалом, формування капіталу (фінансових ресурсів) підприємства відбувається з різних джерел, які визначають рівень його якості. Показники стану окремих елементів капіталу є одним з головних індикаторів майнового потенціалу і основою для визначення фінансової незалежності, стійкості та стабільності господарської діяльності [87].

Стан капіталу підприємства оцінюється за напрямками формування його джерел: власний капітал, довгострокові залучення, поточні зобов'язання, а також щодо окремих елементів.

Оцінка стану власного капіталу підприємства здійснюється через виконання ним його функцій за окремими складовими: зареєстрованим (пайовим) капіталом, резервним капіталом, додатковим капіталом, нерозподіленим фінансовим результатом.

Володіння зареєстрованим (пайовим) капіталом дає можливість проводити власну стратегічну політику розвитку підприємства, формувати дивідендну політику, контролювати кадрові питання, забезпечувати право на управління майном.

Збільшення зареєстрованого (пайового) капіталу свідчить про реалізацію інвестиційних проектів розвитку підприємства, а зменшення— про згортання діяльності. Фінансовий аналіз стану зареєстрованим (пайовим) капіталу дозволяє визначити частки майна власників, їх права на управління активами та рівень відповідності величини залучення майна власників в господарську діяльність діючим нормативам [87].

Важливими складовими власного капіталу є резерви, які формуються на підприємстві у формі додаткового (капітальні резерви) і резервного капіталу (резерви, створені за рахунок чистого прибутку) та резервів, сформованих як збільшення витрат. Зрозуміло, що основне призначення резервів полягає в забезпеченні виконання захисної функції власного капіталу підприємства.

В процесі фінансового аналізу досліджують величини наявних резервів, їх відповідність мінімально допустимим рівням та можливість спрямування за призначенням. Рівень створених резервів оцінюють за коефіцієнтами захисту

і ризику власного капіталу.

Коефіцієнт захисту власного капіталу.

Цей показник демонструє частину власного капіталу, що виконує захисну функцію на підприємстві. Він характеризує, яка частина активів здійснює захист власного капіталу. Високе значення свідчить про значний резервний фонд та додатково вкладений капітал, що може бути використаним у випадку виникнення непередбачуваних процесів на підприємстві та погіршенні типу фінансової стійкості [67].

Розраховується наступним чином:

$$KЗВК = \frac{ДК + РК}{ВК}$$

Де, КЗВК — коефіцієнт захисту власного капіталу;

ДК — додатковий капітал;

РК— резервний капітал;

ВК— власний капітал.

Коефіцієнт ризику власного капіталу.

Значення показника є свідченням рівня ризику втрати підприємством суми свого статутного капіталу та накопиченого нерозподіленого прибутку. У випадку відхилення від нормативного значення знижується довіра до самого підприємства, адже у випадку виникнення кризових ситуацій існує ризик неповернення коштів кредиторів. Нормативним значенням є 5 та вище. У випадку відхилення доцільно працювати в напрямку збільшення статутного капіталу підприємства. Чим вище його значення, тим вищий ризик вкладення капіталу в це підприємство [67].

Розраховується наступним чином:

$$КРВК = \frac{ВК - ДК - РК}{ДК + РК}$$

Де, КЗВК — коефіцієнт ризику власного капіталу;

ВК— власний капітал.

ДК — додатковий капітал;

РК— резервний капітал;

Коефіцієнт захисту зареєстрованого капіталу.

Цей коефіцієнт вказує на захищеність зареєстрованого капіталу у випадку виникнення складних непередбачуваних ситуацій на підприємстві. Якщо значення показника низьке, наприклад дорівнює нулю, то це пряме порушення законодавства. Відповідно до діючого законодавства коефіцієнт повинен бути не меншим 0,15. Якщо значення показника є нижчим, то рекомендовано протягом наступних років, відповідно до законодавства, кожен рік збільшувати резервний фонд на 5 % [67].

Розраховується наступним чином:

$$K33K = \frac{PK}{CK}$$

Де, K33K — коефіцієнт захисту зареєстрованого (пайового) капіталу;

PK— резервний капітал;

CK— зареєстрований (пайовий) капітал.

Найважливішим джерелом формування власного капіталу і впливу на його стан є чистий прибуток, який залишається на самофінансування господарської діяльності. Рівень розвитку підприємства шляхом самофінансування визначається за допомогою коефіцієнта розвитку підприємства за рахунок самофінансування господарської діяльності.

Коефіцієнт розвитку підприємства самофінансуванням.

Означає здатність підприємства розвиватися за рахунок проведення ефективної діяльності, що приносить значний прибуток. Низьке значення показника свідчить, що більшість прибутку підприємства було виведено з обороту [87].

Розраховується наступним чином:

$$KPF = \frac{СЧП - ЗЧП}{СЧП}$$

Де, KPF — коефіцієнт розвитку підприємства за рахунок самофінансування господарської діяльності;

СЧП — створений чистий прибуток;

ЗЧП— використаний чистий прибуток на погашення зобов'язань.

Рішення власників підприємства про обсяги самофінансування є одночасно і рішенням про використання чистого прибутку для погашення зовнішніх зобов'язань перед власниками (виплата дивідендів) та іншими учасниками господарської діяльності.

Чистий прибуток, який залишається для самофінансування підприємства, може бути розподілений за зареєстрованим і резервним капіталом або залишатися як нерозподілений. В активах він може бути спрямований на фінансування будь-яких майнових об'єктів. Нерозподілений прибуток є власністю засновників, і тому збільшує суму власного капіталу, а сума збитку відповідно його зменшує [87].

Рентабельність власного капіталу.

Цей показник дозволяє визначити ефективність власного капіталу підприємства. Зазвичай, високе значення показника є позитивним показником. У свою чергу низьке значення свідчить про неефективний рух капіталу на підприємстві, що призводить до зменшення його вартості. Позитивною тенденцією протягом декількох років є висхідна динаміка. Прибутковий підхід оцінки вартості капіталу передбачає, що плата за його використання є сума прибутку, яке отримало підприємство. Максимізація цього показника – важливе завдання, яке необхідно виконати управлінцям підприємства [46].

Розраховується наступним чином:

$$РВК = \left(\frac{ЧП}{(ВК_{пр} + ВК_{кр})/2} \right) * 100$$

Де, РВК — рентабельність власного капіталу;

ЧП — чистий прибуток;

ВК_{пр}— власний капітал на початок року;

ВК_{кр}— власний капітал на кінець року.

Оборотність власного капіталу.

Цей показник вказує скільки товарів та послуг підприємство змогло виробити на надати клієнтам у поточному році на кожну гривню вкладеного власного капіталу. Постійне підвищення інтенсивності використання власного

капіталу є позитивною тенденцією. Зрозуміло, що збільшення суми власного капіталу є одним з ключових цільових показників роботи будь-якого комерційного підприємства. Тому значний приріст власного капіталу може свідчити про ефективні дії менеджменту, продуману фінансову, комерційну, конкурентну, виробничу політику тощо [46].

Розраховується наступним чином:

$$ОВК = \left(\frac{ЧД}{(ВКпр + ВКкр)/2} \right) * 100$$

Де, ОВК — оборотність власного капіталу;

ЧД — чистий дохід від реалізації продукції;

ВКпр— власний капітал на початок року;

ВКкр— власний капітал на кінець року.

Показники захищеності та ефективність використання власного капіталу досліджуваного підприємства представлено в наступній таблиці (табл. 3.3).

З даних таблиці 3.3. видно, що коефіцієнт захисту власного капіталу в ФГ «Новосинявське» неможливо розрахувати оскільки відсутній додатковий та резервний капітал. Це ж стосується коефіцієнту ризику власного капіталу та коефіцієнту зареєстрованого капіталу.

Коефіцієнт розвитку підприємства зріс на 0,1 п., що позитивно характеризує ФГ «Новосинявське». Рентабельність власного капіталу порівняно із 2019 роком залишилась незмінною а порівняно із 2020 зросла на 0,2 п. Збільшився також оборотність власного капіталу. Так, порівняно із 2019 роком вона зросла на 0,1 п, а порівняно із 2020 роком – на 0,3 п.

Таким чином провівши аналіз власного капіталу досліджуваного ФГ «Новосинявське» можна зробити наступні висновки:

✓ джерела формування майна підприємства зросли за період дослідження на 46365,9 тис. грн. Власний капітал ФГ «Новосинявське» збільшився на 27379,4 тис. грн, і на кінець 2021 року становив – 50749,1 тис. грн., а позиковий – на 18986,5 тис. грн. і на кінець 2021 року становив – 18986,5 тис. грн.;

Показники захищеності та ефективності використання власного капіталу ФГ «Новосинявське»

Показники	Роки			Відхилення (+,-)
	2019	2020	2021	
Вихідні дані				
Власний капітал, тис. грн.	23369,7	29677,7	50749,1	27379,4
Зареєстрований (пайовий) капітал	0,1	0,1	45	44,9
Додатковий капітал	-	-	-	-
Резервний капітал	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток	23369,6	29677,6	50704,1	27334,5
Створений чистий прибуток	9128,4	6308	21026,5	11898,1
Використаний чистий прибуток на погашення зобов'язань	2738,52	2523,2	4205,3	1466,78
Чистий дохід від реалізації продукції	24390,9	23150	56379,2	31988,3
Розрахункові дані				
Коефіцієнт захисту власного капіталу	-	-	-	-
Коефіцієнт ризику власного капіталу	-	-	-	-
Коефіцієнт захисту зареєстрованого капіталу	-	-	-	-
Коефіцієнт розвитку підприємства самофінансуванням	0,7	0,6	0,8	0,1
Рентабельність власного капіталу,%	0,4	0,2	0,4	-
Оборотність власного капіталу	1,0	0,8	1,1	0,1

✓ в структурі джерел фінансування підприємства переважає власний капітал. Так, його значення за період дослідження коливається в межах 100 - 72,8 %. В цілому частка власного капіталу зменшилась протягом 2019-2021 років на 27,2 %. Значення позикового капіталу за період дослідження коливається в межах 0-27,2 %. В цілому частка залученого капіталу зростає протягом 2019-2021 років на 27,2 %;

✓ на підприємстві наявні такі види власного капіталу: зареєстрований (пайовий) капітал та нерозподілений прибуток. Зареєстрований (пайовий) капітал в 2019 та 2020 роках не змінювався та становив 0,1 тис. грн., а в 2021 році зріс на 44,9 тис. грн. і становив 45 тис. грн. Нерозподілений прибуток підприємства зріс за період дослідження на 27334,5 тис. грн. Найбільша питома вага за всі роки припадає на нерозподілений прибуток і коливається в межах 99,99 % - 99,91 %. Зовсім незначна частка

припадає на зареєстрованій (пайовий) капітал. Вона коливається в межах 0,0004 % - 0,0887 %.

- дослідження показників захищеності та ефективність використання власного капіталу підприємства показало:

✓ коефіцієнт захисту власного капіталу в ФГ «Новосинявське» неможливо розрахувати оскільки відсутній додатковий та резервний капітал. Це ж стосується коефіцієнту ризику власного капіталу та коефіцієнту зареєстрованого капіталу.

✓ коефіцієнт розвитку підприємства зріс на 0,1 п., що позитивно характеризує ФГ «Новосинявське».

✓ рентабельність власного капіталу порівняно із 2019 роком залишилась незмінною а порівняно із 2020 зросла на 0,2 п.

✓ збільшилась також оборотність власного капіталу. Так, порівняно із 2019 роком вона зросла на 0,1 п, а порівняно із 2020 роком – на 0,3 п.

3.3. Використання результатів аналізу власного капіталу в управлінні

У сучасних умовах розвитку економіки, змін у механізмі фінансування діяльності підприємств для підвищення ефективності діяльності підприємства необхідним є удосконалення системи його управління, зокрема системи управління капіталом. Обмеженість власного капіталу, труднощі у залученні додаткових фінансових ресурсів, швидкі зміни зовнішнього середовища зумовлюють актуальність розроблення виваженої політики формування капіталу та управління його структурою, що давало б можливість досягти максимальної ефективності використання коштів.

Необхідно враховувати ще й інші моменти, які впливають на управлінські рішення, зокрема, особисті якості особи, яка приймає такі рішення, її знання, інтелект, досвід роботи, тобто ті неформальні ознаки, котрі, проте, справляють великий вплив на якість управлінських рішень.

Тільки оптимальне поєднання формалізованих (аналітичних)

розрахунків і неформалізованих процедур прийняття управлінських рішень забезпечить підприємству перемогу в боротьбі з конкурентами.

Управління капіталом – це система принципів і методів розроблення і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним формуванням капіталу з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у різних видах господарської діяльності підприємства [30].

Отже, метою управління структурою капіталу є мінімізація витрат у разі залучення довготермінових джерел фінансування і забезпечення максимального ефекту від вкладених грошових коштів. Приймаючи рішення щодо формування оптимальної моделі управління капіталом, необхідно враховувати певні фактори:

- фаза підйому чи спаду ділової активності підприємства;
- специфіка сфери діяльності підприємства;
- схильність керівництва до ризику;
- стабільність обсягів обороту коштів у господарському процесі;
- співвідношення між постійними і змінними витратами;
- стратегічна орієнтація підприємства;
- рівень податкового навантаження;
- рівень відсоткових ставок;
- репутація підприємства, що склалася у фінансових установах, зокрема, кредиторів [86].

Встановлення оптимальної структури капіталу передбачає таке співвідношення власних і позикових джерел формування капіталу підприємства, яке дозволяє повною мірою забезпечити зростання прибутковості власного капіталу.

З позиції фінансового менеджменту капітал як частина фінансових ресурсів підприємств характеризує загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, що інвестована у її активів. А тому важливим з теоретичного та практичного погляду є вивчення процесу

трансформації фінансових ресурсів у капітал, оскільки ця трансформація визначає ефективність використання фінансових ресурсів і, отже, досягнення основної мети фінансового менеджменту – збільшення вартості активів власників організації [84].

Отже, управління структурою капіталу підприємства зводиться до двох основних напрямів: встановлення оптимальних для підприємства пропорцій використання власного та позикового капіталу та забезпечення залучення на підприємство необхідних видів і обсягів капіталу для досягнення оптимальних пропорцій його структури. (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Наслідки використання підприємством власного і позикового капіталу

	Використання власного капіталу	Використання позикового капіталу
Переваги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Простота залучення. 2. Забезпечення фінансової стійкості не залежності та платоспроможності підприємства в довгостроковому періоді, зниження ризику банкрутства. 3. Вища здатність генерувати прибуток за рахунок відсутності необхідності сплачувати відсотки за кредит 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Більші обсяги залучення, особливо при високому кредитному рейтингу підприємства, наявність забезпечення, гарантії. 2. Можливість росту фінансового потенціалу підприємства при необхідності суттєвого розширення його активів і зростання масштабів господарської діяльності. 3. Здатність генерувати зростання коефіцієнта рентабельності капіталу за рахунок ефекту фінансового важеля
Недоліки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Обмеженість обсягу залучення. 2. Вища вартість залучених у порівнянні з альтернативними позиченими джерелами фінансування. 3. Відсутність можливості росту рентабельності капіталу за рахунок залучення позикових коштів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Збільшення ризику зниження фінансової стійкості та втрати платоспроможності підприємства. 2. Зростання вірогідності банкрутства. 3. Зменшення розміру прибутку у зв'язку з необхідністю сплати відсотків по кредиту. 4. Залежність вартості позиченого капіталу від кон'юнктури ринку. 5. Складність процедури залучення в порівнянні з використанням власних коштів

Джерело: побудовано автором на основі [88].

Співвідношення різних видів фінансування може знаходитися в певному діапазоні, враховуючи фактори, що впливають на оптимальну структуру

капіталу підприємства, але цей діапазон не повинен залишатися постійним, а повинен коригуватися з урахуванням змін в економіці.

До складу системи управління капіталом входять два процеси: процес формування власного та позикового капіталу та процес оптимізації структури капіталу. Кожна з цих складових має певний перелік необхідних дій (рис. 3.5).

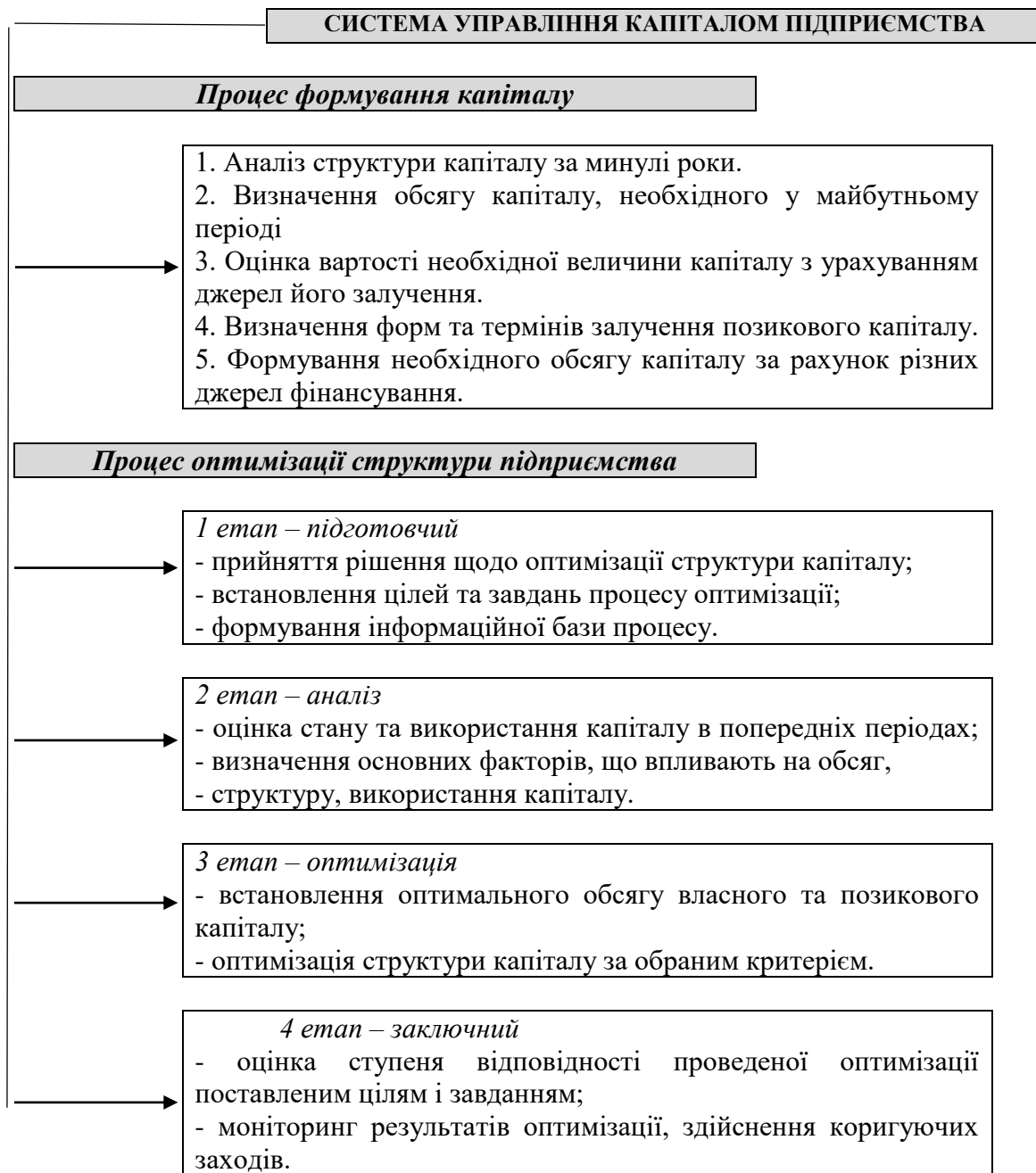

Рис. 3.5. Система управління капіталом підприємства

Джерело: побудовано автором на основі [86; 81;37].

Складові процесу формування капіталу включають у себе аналіз структури капіталу суб'єкта господарювання за минулі періоди, визначення

обсягу капіталу, необхідного підприємству для здійснення фінансово-господарської діяльності у майбутньому періоді, оцінка вартості необхідної величини капіталу з урахуванням джерел його залучення, визначення форм та термінів залучення позикового капіталу та формування необхідного обсягу позикових коштів за рахунок різних умов їхнього залучення.

Формування структури капіталу підприємства у вигляді необхідних обсягів власних та позикових коштів визначає необхідність проведення процесу її оптимізації. Здійснюючи процеси оптимізації капіталу підприємства, виділяється декілька основних етапів:

1 етап – прийняття рішення щодо необхідності оптимізації капіталу, встановлення її мети та завдання, здійснення формування інформаційної бази;

2 етап – здійснення аналітичних процедур щодо оцінювання стану та ефективності використання капіталу;

3 етап – здійснення заходів з оптимізації капіталу за обраним критерієм як за його обсягом, так і за структурою;

4 етап – перевірка структури капіталу на оптимальність [37; 77; 86].

Немає найкращого для всіх та єдиного підходу до встановлення співвідношення власного і позикового капіталу на підприємстві. Кожне підприємство має самостійно намагатися оптимізувати структуру власних джерел фінансування. Для цього в сучасній теорії існує декілька методів оптимізації структури капіталу, найбільш розповсюджені з яких наведені у табл. 3.5.

Проте необхідно мати на увазі, що методи оптимізації мають деякі недоліки:

- розглядається переважно одна стаття витрат – плата за використання позикових коштів. Інші витрати, пов'язані із залученням і використанням коштів, під час аналізу не враховуються, незважаючи на те, що їхній розмір може бути досить вагомим;

- при виборі способів фінансування не враховується фактор часу;

- у процесі вибору оптимального варіанта не використовуються методи

оптимізації вартості фінансування. Успішне виконання запропонованих задач можливе при наявності достатнього розміру власного капіталу, що спрямовується на їх проведення. Можливості аналізу власного капіталу значно розширюються при умові використання звіту про власний капітал, інформації поточного обліку [37].

Таблиця 3.5

Характеристика методів оптимізації капіталу

Метод оптимізації	Опис методу
Оптимізація структури капіталу через управління величиною ефекту фінансового левериджу	Ефект фінансового левериджу показує відсоток збільшення прибутковості власного капіталу за рахунок залучення в обіг позикових коштів. Цей метод визначає, що найбільш ефективним буде таке співвідношення власних і залучених джерел фінансування, при якому приріст чистої рентабельності власного капіталу та ефект фінансового левериджу будуть мати максимальні значення
Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімальної його вартості	Метод передбачає оцінку власного та позикового капіталу за окремими їх складовими, а також оцінку капіталу за його середньозваженою вартістю
Оптимізація структури капіталу для мінімізації рівня фінансового ризику та строків залучення капіталу	Цей метод пов'язаний з вибором більш дешевих варіантів фінансування різних груп активів підприємства за допомогою таких підходів: 1) консервативний – використання власного капіталу і довгострокових зобов'язань для формування необоротних активів та половини змінної частини оборотних активів; 2) агресивний – використання власного капіталу та довгострокових зобов'язань лише для фінансування необоротних активів; 3) компромісний – фінансування необоротних активів та постійної частини оборотних активів за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань.

Джерело: побудовано автором на основі [86; 81;37].

Застосування звіту про власний капітал дає змогу виявити джерела надходження та використання власного капіталу підприємства у звітному році (табл. 3.6).

На аналізованому підприємстві власний капітал представлено наступними складовими: зареєстрований капітал та нерозподілений прибуток (непокритий збиток).

Протягом 2021 року величина зареєстрованого капіталу зросла на 44,9 тис. грн. і складала 45 тис. грн. Упродовж 2021 року відбулося збільшення

власного капіталу підприємства за рахунок нерозподіленого прибутку на 21026,5 тис. грн.

Таблиця 3.6

Рух власного капіталу ФГ «Новосинявське» у 2021 році, тис. грн

Показник	Зареєстрований капітал	Капітал у дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток	Разом
Залишок на початок року	0,1	-	-	-	29677,6	29677,7
Скоригований залишок на початок року	0,1	-	-	-	29677,6	29677,7
Чистий прибуток за звітний період	-	-	-	-	21026,5	21026,5
Спрямування прибутку до статутного капіталу	44,9	-	-	-	-	44,9
Відрахування до резервного капіталу	-	-	-	-	-	-
Вилучення капіталу	-	-	-	-	-	-
Разом змін у капіталі	-	-	-	-	21026,5	21071,4
Залишок на кінець року	45,0	-	-	-	50704,1	50749,1

Дослідженням встановлено, що на підприємстві приділяється недостатня увага питанням організації управління структурою та динамікою капіталу, що призводить до негативних наслідків у роботі підприємства.

Отже, ефективність діяльності ФГ «Новосинявське» значною мірою залежить від рівня розвитку та вдосконалення системи управління структурою капіталу, оскільки необхідний обсяг фінансових ресурсів є важливою умовою сталого економічного зростання. Під час розроблення загальної системи управління підприємством необхідно вибрати таку структуру капіталу, яка дасть змогу знизити до мінімуму середньозважену вартість капіталу, забезпечуючи при цьому достатній рівень ділової активності підприємства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Результатом магістерської роботи є теоретичне узагальнення та розробка практичних рекомендацій з удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємств. На основі проведеного дослідження сформульовано наступні висновки та пропозиції:

Розкривши економічну суть управління капіталом встановлено, що капітал є багатогранною, динамічною та неоднорідною структурою. Зважаючи на надважливе його значення для функціонування кожного підприємства, необхідно налагодити ефективну систему управління капіталом, яка повинна базуватись на відповідних принципах. Управління капіталом має бути систематичним, комплексним та обґрунтованим. У певний період часу підприємству слід формулювати чіткий перелік завдань управління капіталом, реалізацію яких покладено на служби фінансового менеджменту. Управління капіталом передбачає вплив на його обсяги та структуру, визначення джерел формування капіталу, що загалом націлено на підвищення ефективності його використання. Для успішної реалізації стратегії управління капіталом підприємству необхідно забезпечити відповідний механізм управління ним, чітко визначити цілі та здійснювати контроль за їх досягненням, що допоможе оптимізувати структуру капіталу та забезпечить зростання капіталовіддачі.

Сутність власного капіталу, який є основою для початку і продовження господарської діяльності, проявляється через його основні функції. В роботі охарактеризовано основні функції капіталу, зокрема: функція заснування та введення в дію підприємства; функція відповідальності та гарантії; захисна функція; функція фінансування та забезпечення ліквідності; база для нарахування дивідендів і розподілу майна; функція управління та контролю; репрезентативна функція. Крім того охарактеризовано класифікацію капіталу за різними ознаками.

Охарактеризовано поняття та методичні підходи до формування системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємств.

Визначено, що система обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом є важливим складником інформаційної системи управління капіталом, яка інтегрована до загальної системи управління підприємством та призначена для розв'язання її завдань – підготовки та подання обліково-аналітичної інформації, яка відповідає б потребам управління. Специфіка управління капіталом проявляється у всіх елементах системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства: у підсистемі обліку та аудиту – через формування обліково-звітної інформації, що максимально достовірно відбиває процеси формування і розподілу капіталу в різних аналітичних розрізах; у підсистемі аналізу – через формування аналітичного інструментарію оцінки стану, тенденцій розвитку та ефективності використання капіталу; у підсистемі аудиту – через формування дієвих засобів поточного контролю та підтвердження достовірності й суттєвості облікової та аналітичної інформації щодо капіталу підприємства. Формування якісної системи обліково-аналітичного забезпечення управління капіталом підприємства потребує вдосконалення методичних підходів до об'єктивного відображення та оцінки результатів функціонування капіталу підприємств.

Висвітлено основні рівні нормативного регулювання бухгалтерського обліку операцій з власним капіталом. Визначено, що держава регулює лише окремі аспекти обліку власного капіталу, залишаючи при цьому широкий спектр варіативності, що надає можливість власникам обирати оптимальний альтернативний варіант, враховуючи специфіку діяльності суб'єкта господарювання, обумовлену, насамперед, особливістю організаційно-правової форми господарювання підприємства.

Оцінено порядок формування власного капіталу ФГ «Новосинявське» та його інформаційне забезпечення. Формування аналітичних даних з обліку руху власного капіталу на досліджуваному підприємстві здійснюється шляхом групування однакових за економічним змістом показників первинних документів у оборотно-сальдових відомостях. Інформаційне супроводження

операцій, пов'язаних з формуванням та розміщенням капіталу, дозволяє здійснювати їх контроль і аналіз на всіх стадіях облікового процесу. Певна частина власного капіталу ФГ «Новосинявське» у вигляді грошових коштів знаходиться на поточному рахунку в банку, ці кошти спрямовуються на розширення матеріально-технічної бази підприємства та збільшення оборотних активів. Базове підприємство займається виробничою діяльністю, тому майже вся сума оборотних коштів спрямовується на придбання сировинних ресурсів та забезпечення виробничого процесу. В сучасних умовах здійснення бізнесу діюча система управління капіталом налічує великий перелік сучасних технологій і інструментів, які дають можливість вдало вирішувати основну мету функціонування підприємства – забезпечення зростання добробуту його власників на підставі збільшення його ринкової вартості.

Досліджено порядок обліку власного капіталу фермерських господарств на прикладі ФГ «Новосинявське». Для обліку елементів власного капіталу ФГ в бухгалтерському обліку використовують рахунки 40 «Власний капітал» спрощеного Плану рахунків (субрахунки 401 «Зареєстрований капітал», 402 «Пайовий капітал», 403 «Додатковий капітал», 404 «Резервний капітал», 405 «Вилучений капітал»; 406 «Неоплачений капітал») та рахунок 44 «Нерозподілений прибуток» в розрізі субрахунків: 441 «Прибуток нерозподілений»; 442 «Непокриті збитки»; 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді». За результатами дослідження наведено порядок відображення в обліку різних операцій пов'язаних із формуванням та рухом власного капіталу підприємства.

Висвітлено проблеми та вдосконалення обліку власного капіталу. Зазначено, що оптимізація обліку власного капіталу є головною складовою успішного функціонування підприємства, максимізації його прибутків, усунення зайвих статей витрат в процесі розподілу прибутку між учасниками. Облік власного капіталу має важливе значення з огляду на те, що він використовується кредиторами для оцінювання кредитоспроможності

підприємства. Окрім того, облік власного капіталу відіграє суттєву роль у стосунках між власниками підприємства, оскільки прибуток зазвичай розподіляється пропорційно частці у статутному капіталі кожного з власників чи засновників підприємства.

Розкрито значення, завдання та джерела аналізу власного капіталу. Визначено, що аналіз складу, структури та ефективності використання власного капіталу підприємств – це спосіб накопичення, порівняння, трансформації і використання інформації бухгалтерського обліку та звітності, який має на меті: оцінити поточний і перспективний фінансовий стан підприємства, тобто використання власного капіталу; обґрунтувати можливі і прийнятні темпи розвитку підприємства з позиції забезпечення їх джерелами фінансування; виявити доступні джерела засобів, оцінити раціональні способи їх мобілізації; виявити усі можливі ризики при використанні позикових джерел фінансування; обґрунтувати процеси та алгоритм оптимізації структури капіталу; спрогнозувати становище підприємства на ринку капіталів. Такий аналіз проводиться за допомогою різних типів моделей, що дозволяють структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками.

Провівши аналіз власного капіталу досліджуваного ФГ «Новосинявське» визначено, що:

✓ джерела формування майна підприємства зросли за період дослідження на 46365,9 тис. грн. Власний капітал ФГ «Новосинявське» збільшився на 27379,4 тис. грн, і на кінець 2021 року становив – 50749,1 тис. грн., а позиковий – на 18986,5 тис. грн. і на кінець 2021 року становив – 18986,5 тис. грн.;

✓ в структурі джерел фінансування підприємства переважає власний капітал. Так, його значення за період дослідження коливається в межах 100 - 72,8 %. В цілому частка власного капіталу зменшилась протягом 2019-2021 років на 27,2 %. Значення позикового капіталу за період дослідження коливається в межах 0-27,2 %. В цілому частка залученого капіталу зростає

протягом 2019-2021 років на 27,2 %;

✓ на підприємстві наявні такі види власного капіталу: зареєстрований (пайовий) капітал та нерозподілений прибуток. Зареєстрований (пайовий) капітал в 2019 та 2020 роках не змінювався та становив 0,1 тис. грн., а в 2021 році зріс на 44,9 тис. грн. і становив 45 тис. грн. Нерозподілений прибуток підприємства зріс за період дослідження на 27334,5 тис. грн. Найбільша питома вага за всі роки припадає на нерозподілений прибуток і коливається в межах 99,99 % - 99,91 %. Зовсім незначна частка припадає на зареєстрований (пайовий) капітал. Вона коливається в межах 0,0004 % - 0,0887 %.

- дослідження показників захищеності та ефективності використання власного капіталу підприємства показало:

✓ коефіцієнт захисту власного капіталу в ФГ «Новосинявське» неможливо розрахувати оскільки відсутній додатковий та резервний капітал. Це ж стосується коефіцієнту ризику власного капіталу та коефіцієнту зареєстрованого капіталу; коефіцієнт розвитку підприємства зріс на 0,1 п., що позитивно характеризує ФГ «Новосинявське»; рентабельність власного капіталу порівняно із 2019 роком залишилась незмінною а порівняно із 2020 зросла на 0,2 п.; збільшилась також оборотність власного капіталу. Так, порівняно із 2019 роком вона зросла на 0,1 п, а порівняно із 2020 роком – на 0,3 п.

Досліджено напрями використання результатів аналізу власного капіталу в управлінні. Зокрема, набули подальшого розвитку – організаційно-методичне забезпечення аналітичного супроводу використання результатів аналізу власного капіталу в управлінні підприємств, в основу якого покладено процеси оптимізації капіталу підприємства, де виділяється чотири основних етапи: 1) прийняття рішення щодо необхідності оптимізації капіталу, встановлення її мети та завдання, здійснення формування інформаційної бази; 2) здійснення аналітичних процедур щодо оцінювання стану та ефективності використання капіталу; 3) здійснення заходів з оптимізації капіталу за обраним критерієм як за його обсягом, так і за структурою; 4) перевірка

структури капіталу на оптимальність.

Зроблено висновок, що ефективність діяльності ФГ «Новосинявське» значною мірою залежить від рівня розвитку та вдосконалення системи управління структурою капіталу, оскільки необхідний обсяг фінансових ресурсів є важливою умовою сталого економічного зростання. Під час розроблення загальної системи управління підприємством необхідно вибрати таку структуру капіталу, яка дасть змогу знизити до мінімуму середньозважену вартість капіталу, забезпечуючи при цьому достатній рівень ділової активності підприємства.

Представлені за результатами роботи пропозиції та рекомендації сприятимуть вдосконаленню обліково-аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О. В., Мягких І. М., Росумака Т. Г. Власний капітал підприємства та проблеми його формування. *Інтелект ХХІ*. 2016. № 6. С. 161-169.
2. Бланк И. А. Управление использованием капитала. К.: Ника-Центр, 2008. 656 с.
3. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Ніка-Центр, 2006. 653 с.
4. Борисова А. К. Відображення в обліку капіталу підприємства. *Управління розвитком*. 2012. №10. С. 57 – 60.
5. Бугай Н. О. Власний капітал як складова фінансової системи підприємства: проблематика та шляхи її вирішення. *Агросвіт*. 2016. № 21. С. 19-25.
6. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. 8-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.
7. Бутинець Ф.Ф., Горецька Л.Л. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: підруч. Житомир: ПП «Рута», 2002. 544 с.
8. Бутко А. Д., Пташник А. М. Щодо питання управління власним капіталом підприємства. *Вісник Львівської комерційної академії*. 2011. Вип. 35. С. 56–60.
9. Бутынец Ф.Ф. Бухгалтерский учет в станах мира: учебное пособие. Житомир: ЖДТУ, 2008. 484 с.
10. Варичева Р. В. Власний капітал: функціональний підхід до трактування сутності, напрями класифікації у вітчизняній та зарубіжній практиці. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. № 2 (52). С. 37-42.
11. Волощук Л. О. Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства. *Праці Одеського політехнічного ун-ту*. 2011. Вип. 2 (36). С. 329–334.
12. Воробйов Ю.М. Особливості формування фінансового капіталу

підприємств. *Фінанси України*. 2001. №2. С. 77-85.

13. Воськало Н. М. Документування операцій з обліку власного капіталу. *Наук. Вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.11. С.126-134.

14. Галайда Л. В. Облікові аспекти відображення стану та зміни власного капіталу підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 1. С. 134-142.

15. Голячук Н. В., Волот О. І., Голячук С. Є. Обліково-аналітичні аспекти ефективності використання власного капіталу. *Наукові горизонти*. 2020. Т. 23, № 11. С. 61–69.

16. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

17. Гудзенко Н.М., Коваль Н.І., Плахтій Т.Ф. Вплив інформаційних потреб користувачів на структуру і наповнення фінансової звітності. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №5 (33). С.102-113.

18. Довгопол Н. В., Полозова Т. В., Радченко М. О. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Харківський національний університет радіоелектроніки. Харків: ХНУРЕ, 2021. 299 с.

19. Дорош Н. І., Сніжко В. В. Облік власного капіталу в контексті національних та міжнародних стандартів. *Молодий вчений*. 2019. № 2(2). С. 606-610.

20. Єгорова О., Єгорова Ю. Головні завдання управління капіталом підприємства. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/32585/1/114.pdf>.

21. Єпіфанова І., Дрозд І. Сучасні підходи до аналізу ефективності управління власним капіталом підприємства. *Економічний аналіз*. 2015. № 19 (2). С. 71–76.

22. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>

23. Іщенко Я.П. Формування та облік власного капіталу в товариствах з обмеженою відповідальністю: стан нормативно-правового регулювання. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 1. С.136-146.

24. Костюнік О. В., Кащук О. П. Обліково-аналітичні аспекти стратегічного управління власним капіталом підприємства. *Агросвіт*. 2018. № 17. С. 54-57.

25. Каховська О. В., Макарова Г. С., Домащенко А. О. Обліково-аналітичне забезпечення процесу внутрішнього контролю власного капіталу підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 22. С. 196-200.

26. Кащена Н. Б., Чміль Г. Л. Обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом підприємства. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2012. Вип. 1(1). С. 179-185. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2012_1\(1\)__27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2012_1(1)__27).

27. Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. Економічний аналіз: теорія і практика: підручник /за ред. проф. А.Г. Загороднього. - Вид. 2-е, перероб. і доп. Львів: «Монополі 2006, 2012. - 440с.

28. Кірсанова Т. О., Коляда Н. О. Система управління власним капіталом підприємства. *Вісник СумДУ. Сер. Економіка*. 2010. № 1, Т. 2. С. 58–63.

29. Коваль Л.В., Болехівська В.А. Бухгалтерський облік власного капіталу в управлінні підприємством. *Агросвіт*. 2019. №9. С.53-58

30. Ковальчук К. Ф. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 328 с.

31. Кошельок Г. В., Терещенко О. М. Оптимізація співвідношення власного та позикового капіталу підприємства. *Науковий вісник ХДУ. Серія “Економічні науки”*. 2016. Вип. 21. С. 116–121.

32. Кучеренко С. Ю., Леваєва Л. Ю., Кучеренко М. А. Організаційно-облікове забезпечення майна та капіталів сільськогосподарських виробничих кооперативів. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*.

2019. - № 2. - С. 134-138.

33. Кучменко В. О. Економічна сутність поняття капіталу підприємства та його структури. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 33/1. С. 232–237. URL: <http://oaji.net/articles/2017/1900-1525423274.pdf>.

34. Лубкей Н. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Т. 1. № 1. С. 38–45

35. Мазур В. А., Томчук О. Ф., Браніцький Ю. Ю. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 3. С. 7-20.

36. Матюха М. М., Ременний А. Д. Економічне підґрунтя визначення власного капіталу з метою організації обліку. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. № 18. С. 21-25.

37. Машлій Г., Мосій О. Модель управління капіталом підприємства та сучасні тенденції його формування. *Галицький економічний вісник*. 2012. № 1 (34). С. 43–49.

38. Мельничук В. В. Облік власного капіталу в фермерських господарствах із застосування спрощеного плану рахунків. *Формування ринкової економіки*. 2009. Спец. вип.: Аграрна економічна освіта в розбудові конкурентоспроможного сільського господарства України. С. 712–720.

39. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р., № 433. URL: <http://buhgalter911.com/Res/Zakoni/MetodRek/metod>.

40. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 "Подання фінансової звітності". URL: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92408

41. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. URL: <http://prou4ot.inf>

42. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової

звітності. Тексти МСФЗ та МСБО у перекладі 2016 р. URL: http://vobu.ua/ukr/documents/accounting/item/mizhnarodni-standarti-bukhgalterskogo-obliku-ta-finansovoji-zvitnosti?app_id=24

43. Мікрюкова Л. В., Млінцова О. С. Облік власного капіталу суб'єктів державного сектору в контексті змін чинного законодавства *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Економічні науки.* 2018. № 1. С. 128-132.

44. Мікрюкова Л. В., Млінцова О. С. Облік власного капіталу суб'єктів державного сектору в контексті змін чинного законодавства. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки.* 2018. № 1. С. 128-132.

45. Мулик Т. О., Гордієнко М. І. Методичні підходи до управлінського аналізу в умовах інтеграційних процесів. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2017. № 7. С. 7-19.

46. Мулик Т. О., Материнська О. А., Пльонсак О. Л. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. Вінниц. нац. аграр. ун-т. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 287 с.

47. Мулик Т.О., Самійленко А.В. Аналіз власного капіталу підприємств. *Літні наукові зібрання: матеріали X Міжнар. наук.-практ.інтернет-конф.* (19 червня 2017 року, м. Вінниця) / С. 49-53. URL: el-conf.com.ua.

48. Мулик Я.І., Цуркан А.О. Внутрішньогосподарський контроль в системі управління аграрним підприємством *Ефективна економіка.* № 3. 2018. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6188>.

49. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

50. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1

«Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено наказом МФУ від 07.02.13 р. № 73. URL: <http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/npsbu1/>

51. Остап'юк Н. Облік власного капіталу за МСФЗ. Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/commerce-12-msfo-28-uchet-sobstvennogo-kapitala-po-msfo>

52. Ощепков О. П., Магденко С. О. Аналі власного апіталу м'ясопереробних підприємств України як основного джерела їхнього фінансування та розвитку. *Економіка харчової промисловості*. 2021. Т. 13, Вип. 1. С. 43-48.

53. Пилипенко О. І. Облік та аналі власного капіталу: теорія і практика: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н.: спец. 08.06.04 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». К.: НАУ, 2005. 25 с.

54. Пігуль Н. Г., Дехтяр Н. А., Пігуль Є. І. Теоретичні засади управління капіталом підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 48. С. 251-256. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/48-2020>

55. Піхняк Т. А. Гармонізація обліку власного капіталу в контексті переходу до міжнародних стандартів. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 6(1). С. 136-141.

56. Плиса В. Й. Облік і аудит : навч. посіб. 2-ге вид. Львів: АТБ, 2018. 685 с.

57. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

58. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. Облік в фермерських господарствах: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.

59. Поліщук І.Р. Облік формування статутного капіталу в господарських товариствах України та Білорусі: порівняльний аспект. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. 2013. № 3(25). С. 216-222.

60. Пономарьов Д. Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 5. С. 53–

58.

61. Правдюк Н. Л., Плахтій Т. Ф. Необхідність оцінки якості фінансової звітності. *Облік і фінанси*. 2017. № 3. С. 52-58.

62. Правдюк Н.Л., Мулик Т.О., Мулик Я.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 224 с.

63. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

64. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку, наказ МФУ від 27.06.2013 р. № 627. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1242-13>

65. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 року № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

66. Райковська І. Т. Модульна структура системи комп'ютеризації економічного аналізу: функціональний склад / І. Т. Райковська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнар. зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 1 (13). – С. 338–359.

67. Райтер Н. І. Аналіз власного капіталу сільськогосподарських підприємств. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2018. Вип. 191. С. 311-323.

68. Рубаха М. В., Овчар О. А. Теоретичні аспекти політики управління власним капіталом підприємства. *Вісник ОНУ ім. Мечникова*. 2015. Т. 20. Вип. 3. С. 142–145. URL: http://visnykonu.od.ua/journal/2015_20_3/34.pdf.

69. Савельєва Т. М. Напрямки удосконалення управління капіталом підприємства *Економіка будівництва і міського господарства*. 2014. Т. 10. № 3. С. 191–196.

70. Слесар Т., Шара Є. Організація технології облікового процесу власного капіталу. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 2. С. 145-159.

71. Спрощений План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств: наказ Міністерства фінансів України від 19. 04. 2001р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01#Text>

72. Сук Л. К., Сук П. Л. Облікове забезпечення кругообороту капіталу. *Облік і фінанси*. 2021. № 1. С. 29-35.

73. Томчук О. Ф. Методичні аспекти аналізу позикового капіталу сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 27(2). С. 76-83.

74. Томчук О.Ф. Аналітичне забезпечення управління діловою активністю підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 10 С. 991-994.

75. Фінансовий облік : підручник / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. В. Гудзь, П. Н. Денчук, Н. В. Починок, Р. В. Романів; Західноукраїнський національний університет. Вид. 2-ге, допов. та перероб. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. - 481 с.

76. Харчук С. А. Сучасні проблеми управління капіталом підприємства та шляхи їх вирішення. *Економіка та держава*. 2015. № 6. С. 110–113.

77. Хоменко І. О. Формування та розвиток транспортних кластерів: теорія і практика: монографія. Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. 203 с.

78. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

79. Цюцяк І. Л., Цюцяк А. Л. Факторний аналіз рентабельності власного капіталу: сутність та методика проведення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2020. Вип. 1-2. С. 238-249.

80. Цюцяк Л. І. Сучасний стан та удосконалення порядку облікового

відображення капіталу в дооцінках. *Облік і фінанси*. 2014. № 1 (63). С. 65–70.

81. Чемчикаленко Р. А., Коваль Е. В. Особливості формування оптимальної структури капіталу підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 855–859. URL: <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/161.pdf>.

82. Чиж Н. М. Еволюція поглядів на сутність категорії «капітал». *Економічні науки. Сер. Економічна теорія та економічна історія : зб. наук. пр.* – Луцьк: ЛНТУ, 2017. Вип. 6 (23), ч. 2. С. 1–13.

83. Чміль А. Л. Методика анализа капитала предприятия и ее концептуальные элементы: сб. науч. трудов по материалам Междунар. науч.-практ. конф. «Экономическая теория в XXI веке: поиск эффективных механизмов хозяйствования», (Новополоцк, 23–24 октяб. 109 2014 г.). Новополоцк: ПГУ, 2014. С. 296–300.

84. Чмутова І. М., Пересуньмо О. В. Капітал підприємства: аналіз, оцінка, інструменти управління та роль банківської системи у його фінансуванні: монографія. Харків: ФОП Павленко О. Г.; ВД «ІНЖЕК», 2013. 480 с.

85. Чумак О. В. Концептуальні засади формування елементів облікової політики щодо змін власного капіталу підприємства. Сучасні проблеми обліку, аналізу і аудиту в умовах трансформації облікової системи корпоративного та державного сектору: матеріали конф. / Харківський ін-т фінансів Українського держ. ун-ту фінансів та міжнар. торгівлі. Х., 2013. С. 103–105.

86. Шипіцина Г. А. Місце та роль процесу оптимізації структури капіталу у системі управління капіталом машинобудівного підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2013. № 1 (190). С. 246–252.

87. Шкварчук Л. О., Павлов І. М. Аналіз джерел формування основного капіталу підприємств України. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 19.7. С. 219–224.

88. Шубенко Є. С. Моделювання обліку власного капіталу в умовах реорганізації господарських товариств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09.; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Київ, 2018. 21 с.

89. Юхименко П. І., Леоненко П. М. Історія економічних учень: навчальний посібник. К. : Знання-Прес, 2012. 514 с.

90. Яровенко Т. С., Свистильник К. П. Удосконалення методології бухгалтерського обліку власного капіталу у сучасних умовах. *Вісник Дніпропетровського ун-ту. Сер. Економіка*. 2017. Вип. 7 (2). С. 189 – 194.

91. Schmalenbach E. Kapital, Kredit und Zins in betriebswirtschaftlicher Beleuchtung. Köln Westdt Vlg, 1961. 257 s.